

OTDK-DOLGOZAT

Árva-Tóth Adrienn
BA

2013

**A HELYI PÉNZ MINT
A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS ESZKÖZE**

**LOCAL MONEY AS A TOOL FOR
LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT**

Árva-Tóth Adrienn

Kézirat lezárva: 2012. április 16.

TARTALOMJEGYZÉK

1.	BEVEZETÉS	1
2.	A HELYI PÉNZ.....	5
2.1.	A HELYI PÉNZ FOGALMA	5
2.2.	A HELYI PÉNZEK CÉLJAI	6
2.3.	A HELYI PÉNZEK CSOPORTOSÍTÁSA	9
2.3.1.	Nyílt- vagy zártkörű rendszer	9
2.3.2.	A helyi pénzek technikai megjelenési formái	9
2.3.2.1.	Utalvány.....	10
2.3.2.2.	Város-kártya.....	13
2.3.2.3.	Elektronikus fizetési módszerek.....	15
2.4.	HELYI PÉNZ – ÉRVEK ÉS ELLENÉRVEK.....	18
2.5.	ALTERNATÍV PÉNZRENDSZEREK.....	22
2.5.1.	A negatív kamat.....	22
2.5.2.	A szívességbankok	24
3.	NÉHÁNY HELYI PÉNZ BEMUTATÁSA.....	25
3.1.	HELYI PÉNZEK A MÚLTBAN	25
3.1.1.	Az egyiptomi „ostraca”	25
3.1.2.	„A wörlg-i csoda”, Ausztria, 1930-as évek.....	26
3.1.3.	A német „wara”, 1930-as évek.....	26
3.1.4.	Az észak-amerikai bélyegzős elismervények.....	26
3.2.	HELYI PÉNZEK A JELENBEN	27
3.2.1.	Chiemgauer	27
3.2.2.	Berkshare	28
3.2.3.	A svájci WIR-bank.....	29
3.2.4.	Ithacai ÓRA.....	30
3.3.	HELYI PÉNZEK MAGYARORSZÁGON.....	31
3.3.1.	A soproni kékfrank.....	32
3.3.2.	A balatoni korona.....	34
3.3.3.	Első Magyar Klíringház	34
3.3.4.	A Waldorf Iskola Szívességbankja.....	36
4.	A HELYI PÉNZ MINT A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS ESZKÖZE	38
4.1.	A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS ÉS A HELYI PÉNZEK KAPCSOLATA	39
4.2.	A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS SZEREPLŐI	41
4.2.1.	Önkormányzatok.....	41
4.2.2.	Fejlesztő ügynökségek	43
4.2.3.	Üzleti szféra.....	43
4.2.4.	Tudástranszfer intézmények.....	45
4.3.	A HELYI PÉNZ BEVEZETÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ EGYÉB FEJLESZTÉSEK	46
4.3.1.	Helyi termékek előállítás.....	46
4.3.2.	Közösségi tudat fejlesztése	48
4.3.3.	Gazdasági együttműködések.....	49
4.4.	A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS STRATÉGIAI TERVEZÉSE	50
5.	ÖSSZEGZÉS.....	53

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A helyi pénzek csoportosítása technikai megvalósítás szerint	10
2. ábra: A tradicionális utalványok működése.....	11
3. ábra: Cafetéria utalványok működése.....	12
4. ábra: A közösségi pénz működése.....	13
5. ábra: A helyi gazdaságfejlesztés „négy lába”	41
6. ábra: A helyi pénz bevezetése mint helyi gazdaságfejlesztési eszköz stratégiai tervezése.....	51
1. táblázat: A helyi pénzek csoportosítása, a csoportok jellemzői és a bevonandó célcsoport.....	44

1. BEVEZETÉS

A gazdaság működése rendkívül fontos, mert sok szempontból meghatározhatja a benne élő társadalom életét: a gazdaság egy felfutási időszakában nagyobb jövedelmek (bérkifizetések, tőkenyereségek) keletkezhetnek, munkahelyek teremthetnek, ennek hatására több technikai újítás jelenik meg és terjed el széles körben, ami az ország általános jólétének javulásához vezethet. Ezért kulcsfontosságú, hogy egy erős, egészségesen működő gazdaságunk legyen, mert ennek hiányában az előzőekkel éppen ellentétes folyamatok indulhatnak be. Gazdasági stagnálás, recesszió idején a vállalatok nem hajtanak végre beruházásokat, elkezd csökkenni a gazdasági teljesítményük, kevesebb terméket és szolgáltatást állítanak elő, ami lerontja a nyereségességüket, ezáltal költségcsökkentés válik szükségessé, amit létszámcsökkentéssel orvosolnak. Ennek következtében csökken a lakosság vásárlóereje, a vállalatok még kevesebb terméket tudnak eladni, és így tovább, egy végeláthatatlan spirálban.

A gazdaságunk alapja pedig a pénz. Ezen intézményen keresztül vált lehetségessé, hogy ne kelljen közvetlenül árut áruért cserélnünk – beékelünk egy közvetítőt, mely így gyorsabbá, olcsóbbá, egyszerűbbé és kényelmesebbé tette a cserét. Létrejöhett a specializáció, lehetségessé vált, hogy minél több terméket minél hatékonyabb módszerrel állítsunk elő. Gyakran szokták azt a példát hozni, hogy a pénz olyan a gazdaságban, mint a vér a testünkben (Szalay 2008). Mint ahogy testünkben a vér teremt kapcsolatot a szerveink között, ő szállítja az oxigént a testünk minden pontjába, úgy a gazdaságban a pénz, a pénz áramlása köti össze a szereplőket és juttatja őket a szükséges erőforrásokhoz. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a pénz folyamatosan mozgásban legyen, megállás nélkül egyik szereplőtől a másikig áramoljon, hiszen így tudja betölteni a szerepét, mint ahogy a vér is. Tudjuk, mi történik, ha a vér útja elakad: megbetegszünk, vagy rosszabb esetben a testünk végleg képtelenné válik a működésre; ugyanígy súlyos problémákat okozhat a gazdaságban, ha a pénz áramlása megreked.

Mi azok a feladatok, amiket a pénznek mindenféleképpen be kell töltenie? Az elmúlt évtizedek és évszázadok gazdasági és technológiai fejlődése szükségszerűen magával hozta a pénz átalakulását is. A pénz fogalma kitágult: ma már nem aranyérmeket tartunk magunknál, hanem a bankszámlánkon lévő elektronikus jelekkel fizetünk a boltban. Ám rendkívül fontos, hogy a gazdaságnak ilyen alapfogalmai pontosan definiáltak legyenek, máskülönben könnyen megeshet, hogy a fogalomra épülő feltételezések és elméletek hibá-

sak, illetve különböző gondolkodók elméletei nem egyeztethetők össze egymással, mivel mindenki mást és mást ért az adott fogalom alatt. A modern közgazdaságtan a pénz funkcióival definiálja a pénzt, a mai pénzügytudományban ez az általánosan elfogadott fogalom. Ezek a pénzfunkciók a következők (Vígvári 2008):

1. *Elszámolási egység funkció:* Ez a funkció azt jelenti, hogy a pénz segítségével minden áru értékét ki tudjuk fejezni a hozzá szükséges munkamennyiséget alapul véve. Ezt nevezzük árnak, és ezen árak segítségével a jószágok értéke összehasonlíthatóvá válik.
2. *Forgalmi eszköz funkció:* A pénz közvetíti a javak cseréjét, kiküszöböli a közvetlen árucseré szükségességét.
3. *Fizetési eszköz funkció:* Lehetővé teszi, hogy az áru és a pénzmozgás időben elváljon egymástól, illetve az egyoldalú jövedelemátengedés is lehetségessé válik.
4. *Felhalmozási eszköz funkció:* A pénz a vagyontartás és felhalmozás eszköze lehet.
5. *Világpénz funkció:* Ha egy pénznem az előző funkciókat világviszonylatban betölti, akkor nevezzük világpénznek. Leginkább nemesfém tartalmú értékpénzek esetén volt értelmezhető, ma már inkább csak nemzetközileg jelentős pénzekről beszélhetünk: euró (€), amerikai dollár (\$), svájci frank.

Ezek alapján a modern hitelpénz egy olyan bankpasszíva, amely képes betölteni a pénz forgalmi, fizetési és felhalmozási funkcióit. Azonban a világos definíció ellenére a pénz egy viszonylagos fogalom, a pénzmennyiségnek eltérő fokozatait különböztetjük meg. A monetáris bázisba (M0) a készpénz és a kereskedelmi bankok jegybanknál elhelyezett tartalékai tartoznak. A szűkebb értelemben vett tranzakciós pénz (M1) a készpénzt és a látra szóló betéteket jelenti. A tágabb értelemben vett pénz alatt (M2) az előzőeken kívül még a határidős betéteket is ide értjük. A legtágabban értelmezett pénz (M3) kategóriájába pedig a több évre lekötött takaréklevelek is beletartoznak (Bánfi-Sulyok-Papp 1998).

Ezek eddig a pénzhez kapcsolódó kérdések. Mi indokolja, hogy a helyi pénzzel is foglalkozzunk? Miért fontos a helyi jelző? Ezt két egymáshoz kapcsolódó fogalmon keresztül közelíthetjük meg, a globalizáció és a lokalizáció definícióján keresztül.

A *globalizáció* fogalmát sokan sokféleképpen megfogalmazták, és egy kicsit mindenkinek mást jelent. Lényegét tekintve úgy írhatjuk le, mint a termelés és a kereskedelem nemzetközivé válásának folyamatát, a gazdasági és pénzügyi folyamatok több országra való kiterjedését, illetve az innovációs és információs folyamatok nemzetközivé válását (Lengyel 2010). Nem más ez, mint egy világméretű munkamegosztás, így minden terméket a lehető legolcsóbban tudnak előállítani – belekalkulálva még a távoli helyekre történő

szállítás költségeit is, melyek a technológia fejlődésével csökkenő tendenciát mutatnak. Ezáltal szinte minden országot elárasztanak az olcsó import termékek. Ilyenkor az adott országban egyre csökken a kereslet az esetleg kicsit drágább, alkalmanként ugyanolyan jó vagy akár még jobb minőségű hazai termékekért. Az importtermékek nyomán befolyt pénz nagy részét az importáló cég továbbutalja külföldre a beszállítóinak, anyavállalatának, így „kiszivárogoz” a pénz az országból és ezzel együtt a gazdaságból, mindemellett elhal a helyi gazdaság, mert megszűnik a kereslet a hazai termékek iránt.

A globalizáció egy nagyon fontos kiegészítő folyamata a *lokalizáció*, mely éppen az előbb említett munkamegosztás révén válik nyilvánvalóvá. A szervezetek egyes tevékenységeiket azért szervezik ki a világ különböző pontjaira, mert az adott helyen a nekik szükséges termékekhez, szolgáltatásokhoz (pl. munkaerő) olcsón, gyorsan, optimális gazdasági vagy természeti környezetben (ez utóbbi a mezőgazdaságban kulcsfontosságú tényező), vagy a legjobb technológia segítségével juthatnak hozzá (pl. egyetemek, kutatóintézetek környéke), tehát fontosak az egyes országok, egyes térségek helyi sajátosságai. Ezt nevezik a globális-lokális paradoxonnak: egyrészt a világ minden pontján ugyanazok a vállalatok versengnek egymással, másrészt viszont a tartós versenyelőnyt a vállalatok a helyi sajátosságokból nyerhetnek (Lengyel 2010). Ezekre a helyi specialitásokra lehet és kell építkezni a gazdaság fejlesztése során, hiszen miután egy adott térségnek felmérték és felismerték az előnyeit és kihasználatlan kapacitásait, ezek alapján tud külső tőkét magához vonzani és fejlődni, vagy önmaga mozgósítani és hasznosítani erőforrásait.

Másrészt a vállalatok térbeli elhelyezkedésének fontos szerepe van, még akkor is, ha nem csak a nagy csomóponti régiókra vagy ipari parkokra gondolunk. A térben egymáshoz közelebb elhelyezkedő vállalatok között szorosabb kapcsolatok vannak: egy MNB tanulmány azt mutatja, hogy a cégek indított átutalásainak mintegy 40%-a településen belüli céllal rendelkezik, kumuláltan pedig 50%-a 50 km-en belül marad (Helmeczi-Kóczán 2011).

A lokális térség melletti további érv, hogy segíthet a gazdasági függőség csökkentésében. Az importtermékek kapcsán minden térség erősen ki van téve a világpiaci ingadozásoknak, ezért sokat segíthet, ha igyekszünk a termelő és a fogyasztó közötti láncot rövidíteni, így az igények is könnyebben összehangolhatóvá válnak (Bajmócy 2011).

Így már indokolt lehet vizsgálni a helyi pénzeket, mint alternatív pénzrendszereket. A gazdasággal kapcsolatos problémákra, a pénzrendszerrel szemben megfogalmazott kritikákra, a társadalmi egyenlőtlenségek megoldására igyekszik választ nyújtani, miközben a növekvő jelentőségű lokális szint előnyeinek kihasználásához igyekszik segítséget nyújtani.

tani. A helyi pénz egy pénzhelyettesítő eszköz, amely mindamellett, hogy nyilván gazdasági célokat is megfogalmaz, elsősorban szociális, társadalmi célokat helyez előtérbe, úgy mint a régió belüli összefogás erősítése, a hazai termékek népszerűsítése, környezetterhelés csökkentése, alternatív megoldások, munkahelyteremtés, vagy a kkv-k felkarolása.

A helyi pénzek mint téma már akkor felkeltette az érdeklődésemet, amikor legelőször hallottam róla a Soproni Kékfrank kapcsán. Kíváncsivá tett, hogy milyen célokért, milyen eszközökkel, milyen mechanizmusokon keresztül működik ez a szerveződés, és végül úgy találtam, olyan sokrétű a téma, hogy érdemes vele mélyebben foglalkozni. Kutatásom alapját elsősorban a széleskörű irodalom feldolgozás teszi ki, számos, a témához kapcsolódó könyvet, tanulmányt és cikket olvastam el. Továbbá 2011. november 8-án személyesen részt vettem a II. Országos Közösségi Pénz Konferencián Budapesten, ahol sok érdekes ismeretre tettem szert. Az egyetemen egy hallgatótársammal beszélgettem, aki az USA-ban önkéntes munkát végzett egy ilyen helyi pénz kezdeményezésnél, meghallgattam a tapasztalatait, és őáltala eljutottam egy helyi Waldorf Iskolába, ahol szintén működik egy belső helyi pénz kezdeményezés.

Dolgozatomban legelőször meghatározom a helyi pénz fogalmát, célját, és a létező közösségi pénzek jellemzői alapján csoportosítom őket. Azután számos példán keresztül megvizsgálom a helyi pénzek jellegzetességeit, a kialakuló helyi pénzekkel kapcsolatosan megfigyelhető tendenciákat, a duális pénzrendszerrel kapcsolatos érveket és ellenérveket. Végül a dolgozat utolsó részében megindokolom, miért tekinthető a helyi pénz a helyi gazdaságfejlesztés eszközének, és ezen a szemüvegen keresztül megvizsgálom, miért érdemes a közösségi pénzt egy nagyobb projekt kereteink belül bevezetni, kik a kezdeményezés szereplői, mi az ő feladatuk, egy helyi gazdaságfejlesztési projekt keretein belül a helyi pénz mellett milyen témakörökre érdemes még odafigyelni, illetve hogyan történik a helyi pénz bevezetésének stratégiai tervezése.

2. A HELYI PÉNZ

Ebben a fejezetben megfogalmazom a helyi pénz fogalmát, melyet több, a témával foglalkozó tanulmány alapján írtam le, illetve felsorolom, melyek azok az elérendő célok, amiket a létező helyi pénzek megfogalmaznak. Továbbá két különböző rendezőelv alapján csoportosítom a helyi pénzeket, majd a kiegészítő pénzek illetve a duális pénzrendszer mellett és ellen fogalmazok meg érveket, továbbá az alternatív pénzrendszerek keretében részletesebben szót ejtek a szívésségbankokról, illetve a negatív kamatról.

2.1. A HELYI PÉNZ FOGALMA

A legalapvetőbb fogalmak áttekintése után már lassan megfogalmazható, hogy mit is nevezünk helyi pénznek. Először is megjegyzendő, hogy a köznyelvben és a szakirodalomban helyi pénzként, közösségi pénzként vagy kiegészítő pénzként emlegetett kezdeményezések a nevükkel ellentétben nem valódi pénzek. Nemzeti valutát, „igazi” pénzt csak az adott ország jegybankja bocsáthat ki, így Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank.

A helyi pénzek fogalmilag pénzhelyettesítők. A pénz gazdasági szabályozó funkciója alapján megkülönböztetünk technikai illetve közgazdasági pénzhelyettesítőket. A *technikai pénzhelyettesítők* jellemzője, hogy a pénz forgalmi eszköz funkcióját kívánják erősíteni, míg a többi funkcióval nem foglalkoznak, azaz célja a csere megkönnyítése kiküszöbölve a spekuláció lehetőségét. További jellemzője még, hogy a pénzhelyettesítőnek megfelelő pénzmennyiség valahol el van helyezve letétben; illetve hogy a tranzakció létrejötte után az eladó készpénzre válthatja a pénzhelyettesítőt. A *közgazdasági pénzhelyettesítők* egy bizonyos térségben vagy vállalkozói körben a gazdasági aktivitást hivatottak serkenteni, vagyis a pénz gazdasági szabályozó funkcióját igyekeznek javítani. Fontos különbség, hogy utóbbiak létrejöhet hiteltermeléssel, ellentétben a technikai pénzhelyettesítőkkel, melyek esetén nem történik hitelnújtás. A közgazdasági pénzhelyettesítő, ha nagy mennyiségben kerül forgalomba, inflációt generálhat, ilyenkor indokolt lehet az MNB közbelépése (Kun 2006).

A helyi pénz ebben a megközelítésben tehát közgazdasági pénzhelyettesítő. Érdekes végiggondolni, hogy a köznyelvben mégis miért „pénzként” emlegetjük ezeket a kezdeményezéseket. Az egyik és valószínűleg a legegyszerűbb és legkézenfekvőbb indok az, hogy a helyi pénzzel fizetünk, termékek és szolgáltatások ellenértékéért adjuk át. Ma

már teljesen elfogadott, hogy erre a célra a jelenleg is használatos papírdarabok, bankjegyek (és persze a bankszámlapénz) a legalkalmasabbak, ám nem mindig létezett ilyen egységes fizetőeszköz. Bármilyen alkalmas volt cserére, amit mindkét fél kívánatosnak tartott, vagy tudta, hogy mások is el fogják fogadni tőle fizetség gyanánt: nemesfém, csigaház, hatalmas kövek, sással körbekötözött sőrudak, sőt létezett ún. ásópenz és baltapénz is – csak hogy megemlítsünk néhányat a különböző korok és földrajzi helyek pénzei közül (Bácskai és társai 2003). Tehát hétköznapi logikánk, vagy történelmi ismereteink alapján gondolhatjuk, hogy bármi, amivel fizetni tudunk, az pénz. A másik indok az lehet, hogy egyes közösségi pénzek a jelenlegi pénz illetve pénzrendszer hibáit, hiányosságait kívánják kiküszöbölni és alternatívát kínálnak – egy új pénzt a régi helyett. Ez bizonyos szempontból indokolható pénzülméleti megközelítést a téma vizsgálatánál, mint ahogy a dolgozat írásakor legelőször én is ebből a szempontból láttam hozzá a vizsgálódáshoz, de végül kiderült, hogy sokkal gyakorlatiasabb a helyi gazdaságfejlesztés szempontjából foglalkozni a közösségi pénzekkel, mert így kiküszöbölhetők a bevezetés buktatói.

Különböző források különbözőképpen értelmezik a helyi pénzt mint fogalmat. Vannak, akik helyi pénzen csak az ilyen nevű pénzhelyettesítő utalványokat értik (Helmecci-Kócsán 2011), mások a klíringház-jellegű e-pénz rendszereket is (Takáts 2011), megint mások az olyan zárt lakossági rendszereket is, mint a szívességbankok (Czene-Ritz 2010) – később ezek mindegyikével foglalkozom részletesen. A feldolgozott irodalmak alapján egy, a saját magam által meghatározott fogalmat írok le. Helyi pénz tárgyan értelmezve minden olyan nyílt körűen vagy zárt elszámolási rendszerben használt pénzhelyettesítő eszköz, melyet jellemzően egy jól körülhatárolható földrajzi egységen belül (régió, térség, kistérség) használnak, vagy korlátozott a felhasználói köre (pl. KKV-k), és célja a régió gazdaságának fellendítése vagy tagjainak szociális, gazdasági vagy egyéb támogatása.

2.2. A HELYI PÉNZEK CÉLJAI

Minden helyi pénz kezdeményezés honlapján, brosúrájában, különböző tájékoztatóiban hangzatos és szimpatikus célokról olvashatunk, rengeteg tudományosnak tűnő okot sorolnak fel ezen pénzek létrejöttének és létjogosultságának megindoklására. Ezeknek a céloknak és érveknek a túlnyomó többsége mindegyik közösségi pénznél egyformán megjelenik. A következő részben ezeket fogom áttekinteni.

Az egyik gyakran említett lokálpatrióta gondolat részben már megfogalmazódott fent a globalizáció definíciójánál. A transznacionális vállalatok betelepülése egy-egy or-

szágba fellendülést hozhat, hiszen az elsődleges regionális multiplikátor hatás szerint a nagyvállalat nagyobb keresletet támaszt a szállítóival szemben, így élénkülnek a gazdasági kapcsolatok; másrészt a munkahelyek növekedésével nő a bértömeg, a helyi szektor termékei iránti kereslet is megnövekszik, ezt nevezzük másodlagos multiplikátor hatásnak. Azonban ezek a hatások csak akkor tudnak érvényesülni, ha a nagyvállalat integrálódik a helyi gazdaságba, azaz ténylegesen helyi szállítói vannak, nem pedig külföldről az anyavállalattól kapja az alkatrészeket, termékeket, szolgáltatásokat (Bajmócy 2011). Utóbbi esetben egy ilyen izoláltan működő nagyvállalatnak nincs sok közvetlen pozitív hatása a gazdaságra, sőt a folyamat a pénz „kiszivárgását” eredményezheti a gazdaságból, mivel a vállalat a külföldi szállítóinak utalja tovább a helyben keletkezett bevételeit, nyereségét, így kevés lesz a pénz a gazdaságban. Előfordulhat, hogy a piacon bizonyos javakból megvan a kínálat, sőt még kereslet is létezik mellette, azonban pénz hiányában ezek a tranzakciók nem tudnak végbemenni, ami fennakadást okoz a gazdaság működésében. A közösségi pénzek ellenzői ez utóbbi gondolatot kifogásolni szokták, mondván, hogy a modern hitelpénz esetében nem fordulhat elő olyan helyzet, hogy nincs elég pénz, mivel ebből pont annyit teremtenek a szereplők maguknak, amennyire szükségük van (Helmeczi-Kóczán 2011). Még ha ezt el is fogadjuk, akkor is megfigyelhető egy olyan tendencia, miszerint egy adott térség vállalkozásai nem térségen belülről, hanem térségen kívülről vesznek igénybe szolgáltatásokat (Czene-Ritz 2010). A helyi pénz ezt a problémát kívánja orvosolni, méghozzá úgy, hogy teremt egy olyan fizetőeszközt, amit csak a régió belül lehet használni, mivel azon kívül érvénytelen, teljesen használhatatlan, így ez a pénz mindig helyben fog forogni, a megfelelő kínálat megléte esetén biztosítja a fizetőképes keresletet. A régióban cirkuláló pénz erősíti a szereplők közötti gazdasági kapcsolatokat, együttműködésre ösztönöz, egy idő után megteremti a saját maga iránti és a szereplők egymás iránti bizalmát, így egy stabil, önfenntartó gazdaságot teremt.

Hogy hogyan? A *kisboltosnak*, amennyiben a közösségi pénzt elfogadó boltta válik, egy idő után megnövekszik a közösségi pénzben elért bevétele, és hogy ezt el tudja költeni, a régióban lévő gazdákat, gyártókat keresi föl. Ez minőségi változást is jelenthet, ugyanis a térségbeli vállalatok kisebb üzemméretűek, ezért valószínű, hogy a hús, tej inkább szabadtartásból származik, mint szűk ketrecesből, a zöldség, gyümölcs pedig kevesebb vegyszerrel lett nevelve. A *helyi kistermelő*, ha úgy dönt, hogy elfogadja a közösségi pénzt, megfelelő kapcsolatokat kell kiépítenie, ki kell alakítania a vevői körét, illetve a közösségi pénz elköltésére is meg kell keresnie a környékbeli alternatív lehetőségeket. A helyi pénzzel akár még a *javítással foglalkozó szakemberek* és *szervizek* is újra fellendülhet-

nek, mivel ha helyi pénzről beszélünk, ott van mellette a fenntarthatóság is. Ha az emberek magukévá teszik ezt az eszmét, igényük lesz a pazarlás visszafogására, kialakulhat az a nézet, hogy jobb valamit megjavíttatni, mint egy teljesen újat venni helyette. Sok ponton kapcsolódó, helyi gazdaság jöhet létre, ha hajlandók vagyunk változtatni (Almássy 2009).

Egy másik, pénzülméleti megközelítésű indok a pénz fogalmának ellentmondásai-ban illetve a pénzrendszer és a gazdaság problémáiban keresendő. A pénzzel kapcsolatos legszembetűnőbb probléma az, hogy a pénz egyrészt forgalmi eszköz, közvetíti az áruk cseréjét, ugyanakkor felhalmozási eszköz is, vagyis megengedett a gazdaságból történő kivonása, ami éppen az előző funkció beöltését akadályozza (Creutz 1997). Jóllehet, ez a probléma ma már nem ilyen formában jelentkezik, hiszen ez utóbbi kijelentés csak akkor érvényes, ha a pénzünket, a bankjegyeket és érméket, otthon a matrac alatt vagy a kredenben dugdossuk; ez pedig manapság már nem jellemző. Különböző megtakarítási for-mák léteznek: a bankszámlánkon lekötjük a pénzünket, értékpapírokat vásárolunk, köl-csönt nyújtunk, de akárhogya is döntünk, ezeknek közös jellemzője, hogy a megtakarított pénz valaki más tulajdonába kerül, azaz körforgásban marad a gazdaságban, nem lép ki onnan. Ebből is látszik, hogy a hitelpénzrendszer igen sok előnnyel rendelkezik a kész-pénzen alapuló rendszerrel szemben.

Azonban hátrányai is vannak a hitelpénzrendszernek: sokan felvetik a kamatfüggő növekedési kényszer és az exponenciális növekedés problémáit. A hitelpénzrendszerben a kamat létjogosultságát jól meg tudjuk indokolni: azt, akinek megtakarításai keletkeznek, a kamat ösztönzi arra, hogy megtakarított pénzét engedje át valakinek, akinek többletjöve-delemre van szüksége. Így mindenki jól jár: a túlfogyasztó is megszerzi a szükséges forrá-sokat, a takarékoskodó a kölcsönadott pénzért cserébe többletjövedelemhez jut, illetve a gazdaság egésze is egyensúlyban marad, mivel a tőketulajdonos nem vonja ki a pénzt a gazdaságból, így nem csökken az aggregált kereslet. A probléma gyökere talán úgy vilá-gítható meg legjobban, ha egy kicsit elgondolkodunk, hogy jön létre a mai pénz. Az nyil-vánvaló, hogy a pénz túlnyomó többsége bankszámlapénz, és csak kisebb, mondhatni el-hanyagolható része a bankjegyek és érmék, ez nagyjából 95%-5% arányra tehető. A bank-számlapénz pedig a bank hitelnújtása révén keletkezik, a bank tartozásaként illetve a hi-telfelvevő adósságaként. Ezzel a művelettel a bank létrehozza a hitel visszafizetéséhez szükséges tőkét, az adósnak azonban a kamat visszafizetéséről is gondoskodnia kell. A hi-telfelvevő ehhez a pénzkínálatból igyekszik megszerezni a szükséges összeget – abból a pénzkínálatból, aminek a túlnyomó többsége hitelpénz. Látható, hogy így lehetetlen, hogy mindenki maradéktalanul visszafizesse a hiteleit, így ezek törlesztésére újabb hiteleket kell

létrehozni a gazdaságban, és így tovább. Ez exponenciális növekedést generál, ám jóllehet, semmilyen véges rendszer – mint bolygónk – nem képes végtelen növekedést elviselni. Mindez a lakosság, a vállalatok és az államok folyamatos és egyre nagyobb mértékű eladósodottságához vezet. Ez egy olyan probléma, amit minden közösségi pénzrendszer kezdeményezés felismer, ezért kamatmentes vagy negatív kamatozású pénzt hoz létre.

2.3. A HELYI PÉNZEK CSOPORTOSÍTÁSA

A tágan definiált helyi pénzeknek sok különböző technikai megjelenési formája van, és logikájukat tekintve is többféleképpen csoportosíthatjuk őket. Az alábbiakban ezeket fogom áttekinteni, egyrészt aszerint, hogy a közösségi pénz rendelkezik-e központi elszámolással, másrészt a technikai megvalósítás formái szerint.

2.3.1. Nyílt- vagy zártkörű rendszer

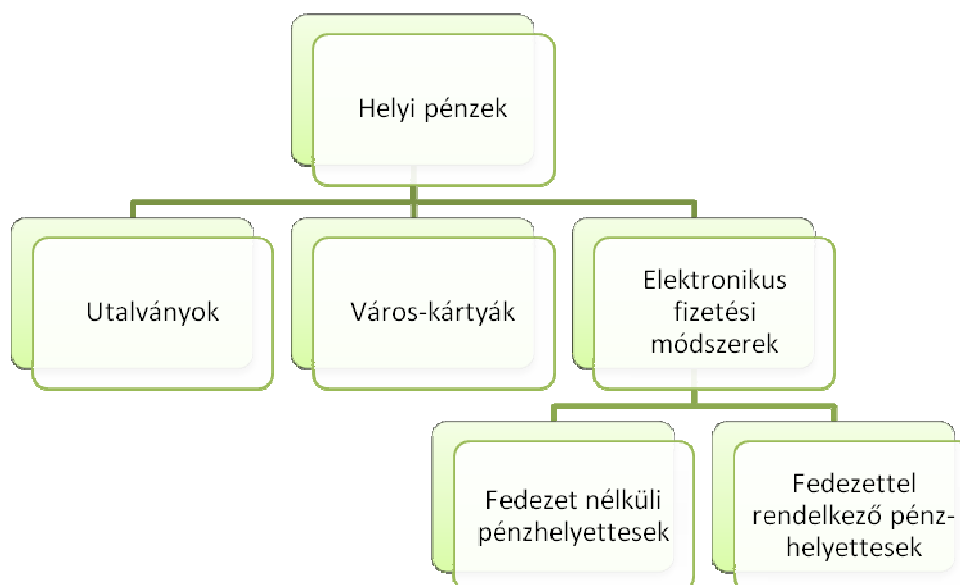
A nyílt rendszer itt azt jelenti, hogy a pénzhelyettesítőnek nincsen központi elszámolása, azaz például kibocsátanak utalványokat, melyek teljesen személytelenek, nem névre szólóak, azaz bárki, aki hajlandó elfogadni, használhatja, így a használók köre pontosan nem azonosítható be. Ezzel szemben zárt elszámolási rendszerű helyi pénznek tekinthető az az intézmény, ahol van központi elszámolás, ilyenek a szívésségbankok és a klíringházak – ezekről később még részletesen lesz szó. Ezeknél a zárt rendszereknél csak az használhatja a pénzhelyettesítőt, aki regisztrálva van a rendszerbe. A pénz tulajdonosa az egyenlegén keresztül könnyen beazonosítható.

Ugyanezen csoportosítás mentén még egy szempontot figyelembe tudunk venni: a helyi pénzek célját. A nyílt rendszereknél a gazdasági célok dominálnak, míg a zárt elszámolási rendszerek többségénél a szociális célok (Slonszki, 2007). Ugyanakkor ha például a klíringházakat vesszük, ezeknek bár központi elszámolásúak, mégis inkább a gazdasági célokat megvalósulását szolgálják, így ez a csoportosítás nem kizárólagos.

2.3.2. A helyi pénzek technikai megjelenési formái

Ebben az alfejezetben sorra megvizsgálom a helyi pénzek különböző létező formai megvalósításait (1. ábra), és ezen formák előnyeit és hátrányait.

1. ábra: A helyi pénzek csoportosítása technikai megvalósítás szerint

Forrás: A bemutatott helyi pénzek alapján saját szerkesztés

2.3.2.1. Utalvány

Mivel pénzt hivatalosan csak és kizárólag a nemzeti bank bocsáthat ki minden országban, a helyi pénzek névlegesen többnyire utalvány formájában működnek. Az élő helyi pénzek túlnyomó többsége ilyenképpen, gyakorlatilag kedvezményes kuponként létezik: például az USA-ban 100 BerkShare utalványt 95 amerikai dollárért vehetünk, ezáltal közvetetten 5%-os kedvezményt biztosít az elfogadó boltokban¹ (erről a helyi pénzről később még részletesen lesz szó).

Ez az utalvány-forma azonban problémákat is felvet – legalábbis Magyarországon mindenképpen. Ugyanis jogszabályilag egyáltalán nincs meghatározva, hogy mit értünk utalványon, bár néhány helyen mégis hivatkoznak rájuk.

A klasszikus utalványok – melyekből sokat ismerünk: különböző ajándékutalványok, könyvutalványok, stb. – működése elég egyszerű (2. ábra). Egy szervezet vagy személy általában ajándékozási céllal a kibocsátónál vagy elfogadónál megvásárolja ezeket az utalványokat, melyet utána a megajándékozott elkölt az adott üzletben. Tehát a kibocsátó előre megkapja a bevételét egy későbbi vásárlásért, amivel a kibocsátó egyértelműen jól jár, mert nem biztos, hogy minden utalványt be fognak váltani nála, ráadásul előre, 100%-os biztonsággal megkapja a bevételét. Ezzel az utalvány életpályájának végére értünk, mivel a tranzakció létrejötte után az utalványokat általában érvénytelenítik egy aláírással, pecséttel, vagy valamilyen más módon.

¹ www.berkshares.org/whatareberkshares.htm

2. ábra: A tradicionális utalványok működése

Forrás: Helmeczi-Kóczán (2011)

Emellett létezik az utalványoknak egy másik fajtája is, a cafetéria utalványok, melyeknél a működési mechanizmus hasonló, azonban különválik a kibocsátó és az elfogadó (3. ábra). Ilyen utalványok például az üdülési csekk és a különböző étkezési utalványok. Ezeknél az elfogadóhelyek tulajdonképpen meghitelezik a fogyasztó vásárlását, mivel csak azután válthatja készpénzre az elfogadott utalványt a kibocsátónál, miután a fogyasztó beváltotta azt nála (Kun 2006).

Ezzel szemben azonban a helyi pénzek többször felhasználhatók, egy vásárlás után nem szűnnek meg, hanem továbbra is forognak (4. ábra). Bár jelenleg semmilyen jogszabályi akadálya nincsen az ilyen közösségi pénzek bevezetésének, a törvényi szabályozás teljes hiánya igen jelentős problémákat vethet föl. Történelmi példák is mutatják, hogy amint valamelyik felső hatalmi szervezet úgy érezte, hogy ezen pénzek használata hátrányos számára, a gazdasági szempontokra való tekintet nélkül betiltotta a kezdeményezéseket. A jelenlegi szabályozás szerint az utalvány kibocsátása nem engedélyköteles, amíg korlátozottan felhasználható. Ez a korlátozottság lehet földrajzi értelmű, tehát csak egy bizonyos területen felhasználható, vagy a használói kör szerinti, ami az alapján dől el, hogy mennyire zárt az azt forgatók köre. A „korlátozottság” fogalmának megítélése pedig az ellenőrző hatóságok feladata, nincs egyértelműen definiálva, tehát némiképp szubjektív.

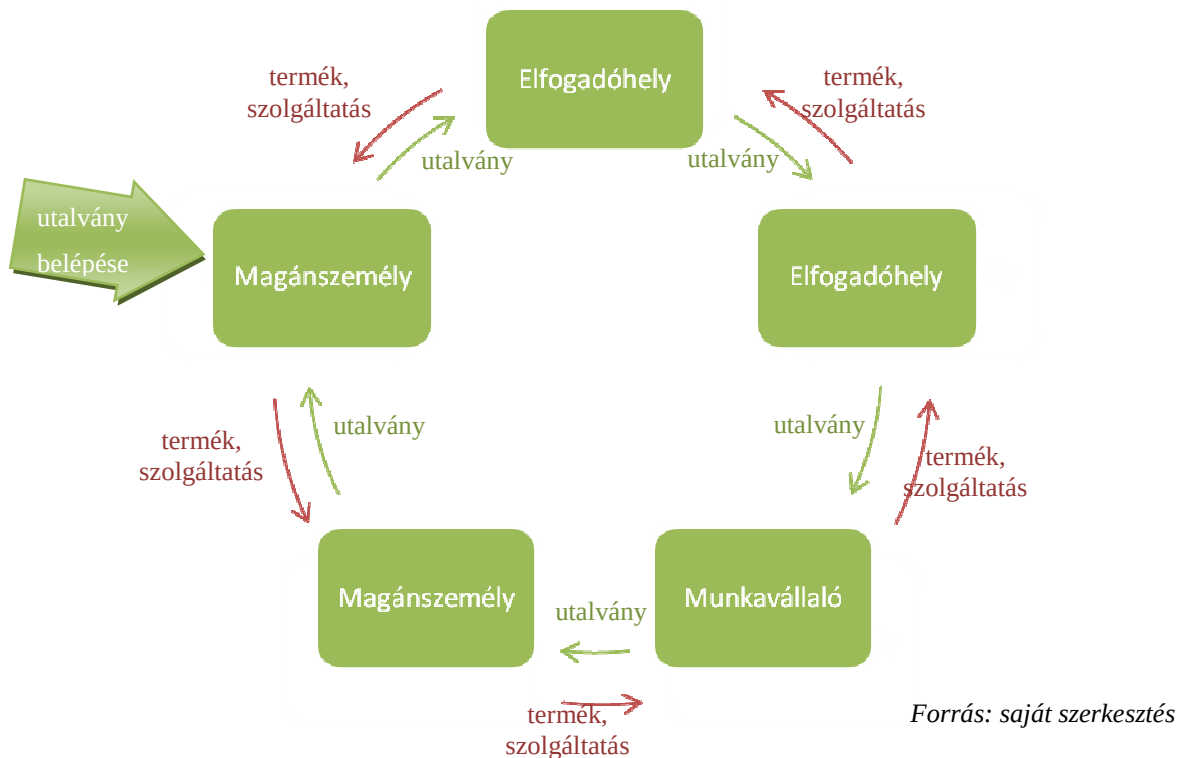
3. ábra: Cafetéria utalványok működése

Forrás: Helmeczi-Kóczán (2011)

Az utalvány előnye a többi formai megvalósításhoz képest, hogy materiális, tárgyi-asult formájában létezik. Mivel kézzel fogható, sokkal valóságosabbnak és jelentőségteljesebbnek tűnik a felhasználók szemében, mint például egy megfoghatatlan és elképzelhetetlen elektronikus pénz, melyet a bankszámlánk egyenlegeként észlelünk, technikailag azonban csak egy számítógépen megjelenő egyesek és nullák halmaza. Papír alapú pénz-nél sokkal könnyebben juttathatunk el üzeneteket az emberekhez, például a rajra ábrázolt képek, szövegek segítségével. Ha a használó a kezébe foghatja, megvizsgálhatja ezt a papírdarabot, sokkal közelebb érezheti magához az ezen keresztül kommunikálni kívánt üzenetet, és a saját felelősségeként tapasztalhatja meg annak céljait. A különböző formák közül ez a leghatékonyabb kommunikációs eszköz, mivel már rengeteg marketing eszközt ismerünk, amivel a fogyasztókra hatással lehetünk. Tehát ez a forma elsősorban a kis léptékű, lakossági felhasználás céljából előnyös. Forgalomban tartásának egy praktikus eszköze lehet, ha csak egy-két helyen tesszük lehetővé a visszaváltást, sőt, még a visszaváltás hivatali idejét is korlátozzuk, így a felhasználók számára túl sok kellemetlenséget okozhat a visszaváltás, érdekesebb lehet keresniük egy elfogadóboltot (Almássy 2009).

4. ábra: A közösségi pénz működése

2.3.2.2. Város-kártya

Első pillantásra nehéz eldönteni, hogy ezek a kártyák helyi pénz kezdeményezéseknek tekinthetők-e. Ha közelebbről megvizsgáljuk, igen sok közös vonást találunk a fent említett utalványokkal. A kártya ugyanis azt a célt szolgálja, hogy a régióban élő lakosok a helyi vállalatok helyben készített termékeit, szolgáltatásait vásárolják; ennek ösztönzésére a kártya kedvezmények igénybevételére jogosítja a fogyasztókat.

Először is, a kártyát csak helyi lakosok (feltétel az állandó lakcímmel rendelkezés) igényelhetik, például a Szeged kártya esetében is. A kártya csak a városon belül, helyi elfogadóhelyeken használható. Vásárlás esetén 5, 10, 20, 30 illetve akár 40%-os kedvezményt biztosít, vagy pontgyűjtés útján más előnyöket hordoz magában.² A kártya igénylése fejében díjat számolhatnak fel, melyből a működési költségeket fedezik. Esetenként, például a Kaposvár kártyánál bizonyos időközönkénti megújítás szükséges.³

Egyes kezdeményezések, mint például a Kecskemét-kártya arra buzdítják a vállalatokat, hogy ügyfeleik, munkavállalóik részére is igényeljenek ilyen kártyát, hiszen számos előnye van, például növelheti a cég iránti lojalitást. A chippel ellátott kártyák lehetőséget

² <http://www.szegedkartya.hu>

³ <http://www.kaposvarkartya.hu>

biztosítanak többféle adat tárolására, így az ilyen típusú kártyák felhasználhatók például vásárlói hűség-programokhoz, különféle nyilvántartó rendszerek kialakításához is⁴.

Mindezen jellemzők egyértelműen magukban hordozzák azokat a célkitűzéseket, melyek a helyi gazdaság élénkítésére szolgálnak, tehát a célja bizonyos részben azonos a helyi pénzével. A helyi vállalatoknál történő fogyasztásra ösztönöz, közel hozza egymáshoz az eladót és a vásárlót.

Másrészről ezek a kártyák semmiben sem különböznek bizonyos áruházláncok már létező, ismert és régóta használatos hűség-kártyáitól, melyek az áruháznál, áruházláncnál történő vásárlásokkor biztosítanak bizonyos kedvezményt, attól eltekintve, hogy míg a Szeged kártya számos termék és szolgáltatás esetében felhasználható, addig a hűség-kártyák tipikusan csak egy termékcsoporthoz esetében érvényesek, például drogériákban az ott vásárolható termékekre.

Tekintettel kell lennünk arra, hogy a kártya nem fizetési eszköz, nem is pénzhelyettesítő, legtöbbször csak egy kedvezményre jogosító azonosító kártya, így a definíció szerint nem nevezhető helyi pénznek. Ha azonban levásárolható jutalompontokat írnak jóvá a kártyán, akkor szűk körben elfogadható elektronikus pénztárcának tekinthető (Kun 2006), ilyenkor pénzhelyettesítőnek tekinthető. Ami egyértelmű, az hogy helyi jellegéből adódóan használható a vásárlói tudatosság kialakítására egy nagyobb helyi gazdaságfejlesztési projekt részeként.

A kártya típusú eszközök előnye lehet az utalványhoz képest, hogy olcsóbb a megvalósításuk, például nincsenek nyomtatási költségek. Másrészt, a megvalósításukhoz már adott a technológia, hiszen ma már gyakorlatilag bárhol fizethetünk bankkártyánkkal is. Arra viszont fel kell figyelni, hogy a helyi pénzek elsősorban a kisebb vállalkozásokat érintik – mint ezt a későbbiekben részletesebben kifejtem –, vagyis az olyan elfogadóhelyet, boltokat, üzleteket, melyeknek a méretükből fakadóan túl költséges ilyen terminálokat működtetni.⁵

⁴ <http://kecskemet-kartya.hu/kartyaigenyles-dolgozoknak-ugyfeleknek/>

⁵ Elképzelhető lenne egy egyszerű bemutatóra szolgáló kártya, ezzel azonban az lenne a probléma, hogy nem hagy nyomot, a rendszer utólag ellenőrizhetetlenné válik, visszakereshetetlen, hogy a vásárló valóban jogosult volt-e a kedvezmény igénybevételére. Ez kiküszöbölhető például egy vonalkódos rendszerrel. Ha minden kártya tartalmazna egy egyedi, beazonosítható vonalkódot, és a rendszerben a megvásárolt tételek mellett ez a kód is szerepelne, mint kedvezményre jogosító azonosító, ezzel kiszűrhető a jogosulatlan visszaélés, és átláthatóbbá tehető a rendszer.

2.3.2.3. *Elektronikus fizetési módszerek*

Mint tudjuk, a hitelpénz és az elektronikus pénz egy kiemelkedő előnnyel mindenféleképpen rendelkezik a készpénzzel szemben: olcsóbb a megvalósítása. Nincsenek nyomtatási költségek, nem kell az eredetiséget biztosító biztonsági eljárásokkal bajlódni (vízjel, fémcsík), nincs elhasználódás, nincsenek szigorú és költséges tárolási illetve szállítási módszerek, stb. Természetesen az elektronikus pénzhez is szükség van bizonyos biztonsági eljárásokra és technikai feltételekre, de összességében gazdaságosabb, mint a bankjegyek és érmék. Ma már tisztán megfigyelhető tendencia a súlyponteltolódás a készpénzről az e-pénz felé, ez utóbbi egyre preferáltabb fizetési eszköz. Ezt a változás a gazdaság fejlődésével tulajdonképpen szükségszerű.

Az e-pénz nem egyértelműen definiált fogalom, magában foglalhatja többek között az elektronikus fizetést lehetővé tevő legkülönbözőbb kommunikációs eszközöket, a chipkártyákat (elektronikus pénztárca), illetve a mágneses jelekkel kódolt „cybercash”-t is (Mátyás 2005), növekvő jelentősége tagadhatatlan. Az elektronikus fizetőeszközök előnyei közé sorolható a készpénzzel kapcsolatos magas társadalmi ráfordítások, a készpénz anonimitása által létrejövő szürke/feketegazdaság, melyeket egy elektronikus fizetési rendszer megszüntetne, illetve a méretgazdaságosság kérdése: amennyiben az e-pénz elfogadói és használói köre kellőképpen széles, hatékonysága nagyban nő (Radó 2003).

Az általam vizsgált témakörnek megfelelően két kategóriába sorolom az elektronikus pénzeket az alapján, hogy rendelkeznek-e fedezettel vagy sem.

A *fedezet nélküli virtuális pénz* kategória alatt az olyan pénzrendszereket értem, amelyekben a helyi pénz csak számlaegyenlegként létezik, és ez az egyenleg nem váltható be a nemzeti fizetőeszközre. Az ilyen típusú rendszerek rendelkeznek központi elszámolással, ezért pontosan meghatározható a felhasználók köre. A rendszert a hitelmechanizmus működteti, ez azt jelenti, hogy ha az egyik tag értékesít valamit a másinak, akkor az eladó számláján pozitív, a vevőén pedig egy negatív egyenleg jelenik meg, azaz ez utóbbi tulajdonképpen egy hiteltartozás. A vevő ezt a tarozást csak úgy tudja kielégíteni, ha egy másik ügyletben ő válik eladóvá, azaz értékesítenie kell. Az ügylet hasonló a barterhez, azzal a különbséggel, hogy itt nem muszáj ugyanazon szereplő felé törleszteni, hanem a rendszer bármelyik tagja felé lehetséges.

Az ilyen típusú, fedezettel nem rendelkező virtuális pénzrendszerek megvalósításának a szívésségbankok tekinthetők. Ezen cserekörök ugyanúgy lehetőséget adnak az emberek együttműködésére, mint a helyi pénz. Lényege, hogy a tagok egymás között bármilyen terméket, szolgáltatást nyújthatnak egymásnak, amire szükségük van, akár a

legegyszerűbbeket is: gyermekfelvigyázás, gyomlálás, takarítás, süteménysütés, apróbb javítások – legfőképp az ilyen jellegű szolgáltatások jellemzőek. Mindezért nem kell fizetniük egymásnak, legalábbis nem bármi olyasmivel, ami kézzel fogható, a rendszer egyfajta barterként fogható fel. A tagok követeléseit és tartozásait egy virtuális számlán rögzítik. Így a pénz betölti azt a szerepet, melyre rendeltetett: közvetíti a cserét, egyszerűen és gyorsan, kizárva a spekulációs célokat és a kamatok miatti fenntarthatatlan növekedési kényszert. A rendszer átlátható, mivel bármely számlatulajdonos ismerhet a többiek egyenlegét és forgalmát. Indítási költségei minimálisak, a rendszert fenntartó adminisztráció egyszerű, nem kíván speciális előképzettséget. Komplex, zárt rendszer, a benne keletkező pénzt csak a cserekörön belül lehet elkölteni, így a tagok összesített egyenlege mindig nulla (Slonszki 2007).

A cserekörök gazdasági hatása mutatószámokkal nem mérhető, mivel a folyamatban sehol nincs jelen jegybanki készpénz vagy kereskedelmi banki bankszámlapénz, mégis számos előnnyel bír. Segíthet a munkanélküliség részbeli kezelésében, hiszen ha a cserekör egyik tagja elveszíti az állását (például egy dekonjunktúra miatt), a gazdaságban nem jelent fizetőképes keresletet, azonban a szívésségbankon keresztül nyújthat szolgáltatásokat és az így felhalmozott egyenlegén keresztül vásárolhat is. A szívésségbank bármely más gazdasági probléma felmerülése esetén is fenn tud maradni, mivel önálló rendszerről van szó. Nincs benne jelen közvetlenül a pénz (közvetetten a számlák egyenlegének meghatározásakor, értékmérő funkciójában), így annak mennyisége nincs hatással a cserekörre. Hátránya lehet azonban, hogy mégsem egy teljesen önálló rendszerről van szó olyan értelemben, hogy a cserekör tagja nem tud minden számára szükséges terméket és szolgáltatást a szívésségbankon belülről beszerezni (inkább csak a nem forgalomképes javak cseréje a jellemző), tehát nem az ország gazdaságától elkülönülten működik, hanem azt kiegészítve.

A szívésségbankok egy vállalatokra megvalósított változata – ha úgy tetszik, nagytestvére – az IRTA⁶. Az IRTA (International Reciprocal Trade Association) a barter elvei alapján működő nonprofit szerveződés. Célja, hogy a modern kereskedelem és barter keretein belül a barter gyakorlatához és működéséhez kapcsolódóan igazságos standardokat alkosson, növelje az ilyenfajta kereskedelem fontosságával kapcsolatos tudatosságot, és a folyamat értékét a világ minden közösségének szemében. Az IRTA a legjobb gyakorlatokat egyesíti annak érdekében, hogy a tagjai minél többet profitálhassanak. Az IRTA küldet-

⁶ <http://irta.com>

tése, hogy minden tagjának olyan etikus globális szervezeti keretet nyújtson, amivel elősegítheti a barterkereskedelmet, mindehhez pedig az oktatást, az önszabályzást, magas színvonalú standardokat, illetve kormánykapcsolatokat használ fel.

Az IRTA, mint már többször említettem, a barter adta lehetőségeket igyekszik kihasználni annak érdekében, hogy a világ különböző pontjain található országok vállalatai olyan többletbevételekhez jussanak, amit a normál üzletmenetben nem érthettek volna el, így akár a 100 százalékos kapacitáskihasználtságot is elérjék, így nem lesznek kihasználatlan eszközök. A folyamat egyébként ugyanúgy működik, mint a szívességbankok esetében: ha egy vállalat terméket vagy szolgáltatást értékesít egy másik vállalatnak, akkor az eladónak a rendszerben pozitív számlaegyenlege keletkezik, és az így létrejött összeggel egy másik vállalattól vásárolt termékért vagy igénybe vett szolgáltatásért fizethet. Így tehát a vállalat többletforráshoz juthat, és így optimalizálhatja az eszközkhasználtságát is.

A második kategória a *fedezettel rendelkező virtuális pénzrendszerek*. Ezeknek a működése tulajdonképpen megegyezik egy hagyományos bankszámláéval. Valahol elhelyezünk letétben egy pénzösszeget, utána pedig rendelkezhetünk e felett az egyenleg felett. A letétbe helyezett pénz arra szolgál, hogy a helyi pénz igény szerint bármikor visszaváltható legyen törvényes fizetőeszközzé. A számlák közötti átutalás technikailag megvalósítható például csekkekkel, szűkebb körben használható elektronikus pénztárcával (chipkártya), plastikkártyával, vagy akár mobiltelefonnal is. Ez utóbbira lehet példa az M-PESA szolgáltatás Kenyában, melyet a Safaricom, a legnagyobb helyi mobilszolgáltató nyújt. Az ügyfelek a mobiltelefon-szerződésükhöz kapcsolódóan letétbe helyezhetik a pénzüket a társaságnál, majd ezt SMS-szolgáltatás segítségével átutalhatják, továbbíthatják, akár az M-PESA szolgáltatásra nem regisztrált ügyfeleknek is, vagy termékekért és szolgáltatásokért fizethetnek vele. A gyakorlati életet tekintve ez igen hasonlít egy bankszámlához, azaz a különbséggel, hogy az M-PESA nem fizet kamatot az elhelyezett pénzekre, illetve nem nyújt kölcsönt.

A szolgáltatás igencsak népszerű a vidéki lakosok körében, ahol a lakossági bankszolgáltatás nem elérhető, bár megjegyzendő, hogy a felmérés szerint az M-PESA szolgáltatást igénybevevők körében ugyanolyan arányban vannak a bankszámlával rendelkező illetve nem rendelkező felhasználók is. (Jack-Suri 2011)

A fejlődő országoknál felmerülhet az a probléma, hogy nincs kiépül, stabil, jól működő bankrendszer. Ez azért jelenthet nehézséget, mert a klasszikus makroökonómiai modellek szerint fontos, hogy az adott gazdaságban mind a vállalatok, mind a lakosság számára széles körű banki szolgáltatás legyen elérhető, mivel – modellfeltevés szerinti zárt

gazdaságban – normál esetben a háztartási szektor az egyetlen nettó megtakarító, így az ő megtakarításai képezik a kihelyezhető hitelösszegek alapját. A fentebb bemutatott mobil pénz a lakosság szintjén orvosolhatja a problémát, ha ehhez az információs technológia megfelelő szintű fejlettsége párosul.

Egy ilyen virtuális pénzrendszer elsősorban cégek, vállalatok közötti tranzakciók lebonyolításához lenne előnyös, az ő esetükben ugyanis a nagy értékű ügyletek megkötése, esetleges földrajzi távolsági problémák miatt nehézkes lenne egy utalványrendszer használata. A rendszer hátránya lehet, hogy bár létrejön egy regisztrált felhasználói kör, de a felhasználók magatartása passzív, kevés adásvételi ügylet jön létre. Ennek egyik alapvető oka lehet a kezdetekkor a bizalomhiány, illetve a későbbiekben előfordulhat, hogy nem tudnak olyan javakat eladásra felkínálni, amire a többi tagnak szüksége van.

2.4. HELYI PÉNZ – ÉRVEK ÉS ELLENÉRVEK

A számos pozitív érvelés és rengeteg kézzel fogható példa ellenére a közösségi pénzeknek kritikusai is vannak. Egy nemrég megjelent tanulmány számos ellenérvet felsorakoztat a helyi pénzek ellen (Helmeczi-Kóczán 2011):

- A helyi pénzek létrehozásának egyik okaként szokták említeni, hogy kevés a pénz a gazdaságban. A tanulmány szerint ez az állapot a modern hitelpénzrendszerben nem állhat fent, mivel a gazdaság szereplői hitelfelvétel által maguknak teremtik a pénzt, ők állapítják meg a mennyiségét, így nem lehet kevés. Azonban a különböző pénzintézetek, befektetők, vállalatok egymásba vetett bizalmának megrendülése miatt előfordulhat hitelszűke a gazdaságban, mikor csak szigorúbb feltételek mellett lehet hitelhez jutni.
- A helyi pénz nem fogja serkenteni a regionális gazdaságot, mert a szereplők e pénz nélkül is a saját székhelyükön megtalálható termékeket és szolgáltatásokat vásárolják: egy szegedi lakos valószínűleg boltban vásárolja a mindennapi élelmiszerét, szegedi étteremben étkezik, és szegedi fodrásznál vágatja a haját.
- A negatív kamatozású pénzek nem az elvárt hatást fejtik ki, nem okoznak olyan gazdasági növekedést, mint amit Silvio Gesell (2004) írt le könyvében. A német Bundesbank egy számítása szerint 1600 euró/lakos/év jóléti veszteséggel járna, ha egész Németország átállna a rozsdásodó pénz használatára.
- A globális munkamegosztás következtében egy város vagy régió nem képes az önellátásra, a helyi kiskereskedésekben található termékek nagy része más országokból és

régiókból való, így nem sokat befolyásol, hogy helyi pénzzel fizetünk értük, sőt, adott esetben még hátrányos is lehet, mivel így előfordulhat, hogy a cég nem tud miből adót fizetni.

- A különböző fizetési módok költségei attól függenek, hogy mennyire széles körben elfogadottak. Amíg egy fizetési módnak – például a helyi pénznek – nincs tömeges támogatórétege, addig elég nehéz népszerűsíteni a kezdeményezést, illetve túl költséges a használata az elfogadók számára.
- A globalizáció, a nemzetközi munkamegosztás következtében úgy igyekszünk például könnyebbé tenni a cserét, hogy nemzetek között elfogadott valutákkal denomináljuk egymás közti követeléseinket, illetve ilyen valutákat hozunk létre (dollár, svájci frank, euró). Ha egységesítés helyett minden régióban ilyen valutákat hozunk létre, azzal éppen az ellenkező irányba megyünk, nehezítjük a cserét.
- Végül, a tanulmány szerint rengeteg kockázatot hordoznak magukban: nincs megfelelő szabályozás (mivel eltérnek a klasszikus utalványoktól), az utalványok fedezete mögött álló hitelkockázat, illetve a hamisítás kockázata igen súlyos tényezők.
- Helyi pénzek a történelem során nagy válságok és háborúk idején jelentek meg, amikor ténylegesen elégtelen volt a pénz mennyisége gazdaságban. Ez azért alakult ki, mert az akkor nemesfémfedezettel rendelkező nemzeti valuta volt forgalomban, és a rugalmatlan mennyiségű nemesfém nem tudott alkalmazkodni az árak nagymértékű ingadozásához, így kényszerből jöttek létre ezek a fizetőeszközök (szükségpénz).

Érdemes elgondolkodni ezeken az érveken, hogy összehasonlíthassuk, milyen célokat kívánunk elérni a helyi pénzekkel illetve milyen eredményekre jutottunk ez idáig; így esetleg módosíthatjuk az ötletek megvalósítási tervét, összhangba hozhatjuk az ideákat a valósággal. Ha egy kicsit újragondoljuk a helyi pénzek alapgondolatát, mögöttes célkitűzéseit, a fenti veszélyek egy része megszűnik, mégpedig az alábbiak miatt:

A közösségi pénzek jelentősége a történelemben válságok és háborúk idején tűnt ki igazán. Amikor a nemzeti fizetőeszköz nem volt képes ellátni a funkcióját, megjelent egy kiegészítő pénz, mely ideiglenesen segítette a gazdaságot, míg az helyre nem billent, majd ez a pénz eltűnt. Ez pontosan azt mutatja, hogy előnyös lehet egy *duális pénzrendszer* bevezetése, melyben két különböző fizetőeszköz egymást kiegészítve és támogatva hatékony működést biztosítana. Mikor az egyik fizetőeszköz gyengülne, ennek hatására a másik megerősödne, és fordítva, ily módon mindig lenne egy stabil, erős pénz.

Ehhez gondoljunk csak egy másik gazdasági példára, például a tökéletesen versenyző piacon működő két vállalatra! Tegyük fel, hogy mindkettő vállalat ugyanazt a terméket gyártja ugyanazon vevői kör számára. Mi történik, ha az egyik vállalat stabilitása a piacon megrendül, például tönkremennek a gépsorai és ezért kevesebb terméket tud előállítani? A vevők kénytelenek lesznek a másik vállalatra támaszkodni, amíg az első vállalat helyre nem állítja a termelését. Mivel a piacon két vállalat van, egy ilyen ideiglenes, vagy tartósabb gazdasági nehézség esetén sem omlik össze a piac, mivel „tartalékban” ott van a másik vállalat is.

A duális pénzrendszer szükségességét még Almássy (2009) példáján keresztül is könnyen megragadhatjuk. A természetben a víz körforgásának leírására két modellt használnak: a kis vízkörzést és a nagy vízkörzést. Míg ez előbbiben a víz kis távolságokat tesz meg, például a kicsapódó harmatként illetve a levegőből kicsapódó, esőként visszahulló csapadékként jut vissza a növényekhez, addig az utóbbinál a lehulló csapadék a folyókon keresztül eljut egészen az óceánokig, azok felszínén elpárolog, és innen kerül vissza a kontinensek fölé. A víz az egyik körben kis távolságokat jár be, a másikban pedig hatalmas távlatokból kerül vissza, de mindkettőnek ugyanaz a feladata és egyformán fontosak. A gazdaságban a pénz körforgása ugyanolyan fontos, mint a természetben a vízé, ezért a gazdaságban folyamatosan körbe áramló pénznél is szükség lehet egy eszközre, ami egész kicsi távolságokra jut csak el, és egy másikra, ami messzire eljut, hogy nagy távlatokból térjen vissza.

Továbbá a duális pénzrendszer előnye lehet, ha a kiegészítő pénz csak az fizetési és esetenként a forgalmi eszköz funkció ellátására alkalmas (például nulla kamat vagy negatív kamatozás révén), míg a nemzeti fizetőeszköz ugyanúgy használható spekulációs és felhalmozási célokra. Ugyanis ma már a világon az összes pénzmozgásnak legföljebb 5%-a mögött van valós árumozgás, a maradék 95%-a csupán spekulációs célokat szolgál. Nyilvánvaló, hogy a pénz kezd eltávolodni eredeti funkciójától, ezért duális pénzrendszer segítségével biztosítani kell, hogy a pénz csere funkciója ne szoruljon háttérbe.

A globális gazdaság miatt ugyanez a minta jellemző. Hasznos lehet egy nemzetek feletti pénzrendszer létrehozása, például az euró, melyet a nemzetközi fizetési műveletekben felhasználhatunk, azonban emellett létezhet egy nemzeti fizetőeszköz is, melyet pedig az ország határain belül alkalmazhatunk. Ez a fentebbi okok miatt praktikus is. A globális gazdaságban, egy válság vagy recesszió, nagyon könnyen továbbgyűrűzik az érintett országgal gazdasági kapcsolatban álló többi országba, majd ezekről a helyekről ugyanígy

még tovább. A dominóelv alapján minden borul, hacsak nincs minden országnak, régió-nak, városnak egy védekező mechanizmusa, saját stabil gazdasága ez ellen.

A tudatosság megfelelő szintre emelésével sok kezdeni nehézség kiküszöbölhető. A tudatosság kulcsfontosságú, ezt Takáts (2011) is többször kiemeli. Ha a közösségi pénz bevezetését megelőző tervezés és szervezés során megfelelő számú partnert (elfogadóhe-lyet) sikerül toboroznunk, akkor a szűk körben elterjedt fizetési mód magas költségnek problémája meg sem jelenik. Ha pedig megfelelő marketing segítségével, magas szintű tu-datosítással, hatékony kommunikációval elérjük, hogy a lakosságnak bizalma legyen a kö-zösségi pénzben és személyes felelősséget érezzen iránta, akkor a siker kulcsa máris a ke-zünkben van. A jelenleg élő helyi pénz kezdeményezések is fontos szerepet tulajdonítanak a bizalomnak.

Nem elfogadható kritikai érv, hogy a kiegészítő pénzek mennyisége a gazdaságban teljesen jelentéktelen (pl. 2010 év végén Magyarországon az összes törvényes pénz (bank-jegyek és bankszámlapénz) 6 881 milliárd forint volt, addig helyi pénzből mindössze 10 millió forint körül). Hiszen egyrészt a helyi pénz csak egy, esetleg néhány régióban fo-rog, míg a törvényes fizetőeszköz az egész országban. Ráadásul helyi pénz esetén jellem-zően nem létezik pénzteremtés hitelnyújtás révén – miközben a nemzeti pénz 2/3-a is csu-pán adósságpénz, azaz hitelnyújtás révén létrejött számlapénz, vagyis ennek mennyisége nem stabil, teljesen képlékeny. Másrészt nem egyértelmű, hogy a kiegészítő pénz forgási sebessége is ugyanakkora, mint a hagyományos pénzé. Egyszerűen belátható, hogy ha va-lakinek helyi pénz utalvány van a birtokában, akkor tartozásának kiegyenlítésekor első-sorban ezt fogja felhasználni fizetésre, és csak ha ez elfogyott, akkor egyenlíti ki adósságát törvényes pénzzel. Azaz a használók a helyi pénzt hamarabb kiadják a kezükből, így for-gási sebessége magasabb, mint a hagyományos pénzé (Józsa 2011).

Mindezek mellett a kiegészítő pénz lehetőséget nyújthat az önkormányzatok adós-ság-problémájának legalább részbeni kezelésére is. Közösségi pénz utalványok kibocsátá-sához ugyanis valamilyen fedezetet szükséges elhelyezni az egyik helyi pénzintézetben az utalványba vetett bizalom fenntartása illetve a visszaváltás biztosítása érdekében. Az így elhelyezett pénzeszegek kamata pedig – az adminisztratív és egyéb költségek kezelésén felül – a kibocsátó hasznát képezi.

2.5. ALTERNATÍV PÉNZRENDSZEREK

Mielőtt vizsgálódásommal tovább haladnék, érdemes szót ejteni azokról a gondolatokról, melyek valahol minden kezdeményezés mögött meghúzódnak, és megemlékezni azokról a közgazdászokról, akik munkássága nyomán felbukkantak ezek a helyi pénz közösségek illetve utalványok. Ebben a fejezetben a negatív kamat mögötti elméletekről illetve a szívésségbankokról, mint alternatív pénzrendszerekről szólok néhány szót.

2.5.1. A negatív kamat

Sokan a ma használatos pénz illetve az érvényben lévő pénzrendszer visszasságai-ban és hiányosságaiban látják a probléma gyökerét és erre igyekeznek megoldást találni. Többben a pénzrendszerünk egyik ilyen alapvető hibájának azt látták, hogy a pénz monopolisztikus helyzetben van, a pénztulajdonosok az árutulajdonosok felett állnak.

Proudhon egyik művében vizsgálta az áruk használati értéke és csereértéke közötti eltérést. Ennek oka szerinte, mai terminológiával élve, a kereslet-kínálat ingadozása, vagyis a túlkereslet vagy a túlkínálat kialakulása. Ez az ingadozás, a bőség és ritkaság nehezen szabályozható, ezért fog eltérni a javak használati értéke a csereértéküktől. Proudhon szerint a pénz azonban nem olyan, mint a többi termék, mivel ez az egyetlen dolog, amit állandó értéken cserélnek, hiszen a lepecsételt fémpénz (vert pénzérme) szilárd értékkel rendelkezik. A szerző úgy fogalmaz, hogy a pénz a főáru. Így a pénztulajdonos monopolisztikus helyzetbe kerül, a termékek tulajdonosai felett áll, egyenlőtlenné válik a csere. A probléma kiküszöbölésére Proudhon cserebankot kívánna felállítani, melynek segítségével minden terméket a készpénz szintjére emelhetne. A cserebank szállítói egyben a vevői is, akik a szállított áru értékében vásárolhatnak számukra szükséges árukat a cserebankból. Proudhon szerint ez a rendszer megoldja a kistermelők legnagyobb problémáját: az áruk pénzzé változtatásának nehézségét (Mátyás 1972). A probléma azonban így sem oldódik meg, hiszen az el nem kelt áruk az árubank polcain ugyanúgy megromlanak és tönkremennek, tehát nem lehetséges – legalábbis ily módon biztos nem – az árukat a pénz szintjére emelni.

Ennek a gondolatnak a megfordítása Silvio Gesell (2004) nevéhez fűződik. Ő a pénzt súllyesztette le az áruk szintjére: romlandóvá tette azt, és ezzel egyébként feloldaná azt az ellentétet, ami a mai pénz felhalmozási eszköz funkciója között van, és a között az alapvető szerep között, hogy segítse az áruk cseréjét és forogjon. Az ő elképzelésében a jelenleg is ismert és használt pozitív kamatot egy negatív kamattal váltotta fel, azaz a pénz bizonyos időközönként veszít az értékéből. A mai világban élő embernek nehéz ezt elkép-

zelnie, hiszen jelenleg a kamat biztosítja, hogy a pénz körforgásban maradjon, ez a megtakarító jutalma, ha megtakarítását átengedi másoknak. Gesell elmélete azonban azt mondja: aki megtakarítja, félreteszi, kivonja a gazdaságból a pénzét, az fizessen büntetést, mondjuk havonta az általa birtokolt bankjegyek értékének 1%-át. Ez a negatív kamat a szerző szerint jóval megnövelné a pénz forgási sebességét: mivel állandóan veszít az értékéből, az embereknek nem állna szándékukban maguknál tartani ezt a pénzt, hanem igyekeznének minél hamarabb továbbadni, és javakat felhalmozni helyette. Így a pénz nem szolgálna spekulációs célokat, nem rendelné alá a javak tulajdonosait a tőketulajdonosoknak. Mindenkinek az lenne az érdeke, hogy forgásban tartsa a pénzt: vagy mihamarabb továbbadja, kölcsönözze oda valakinek, vagy tartós, értékálló javakat halmozzon fel.

Ez a szemléletváltás igen gyökeres változást hozna nemcsak a gazdaságban, hanem az egész társadalomban is. Ezt írja le a szerző *A természetes gazdasági rend* című főművében. A reform hatására a jelenlegi kizsákmányoló gazdasági-társadalmi berendezkedést egy természetes, testvéries (szolidaritásra épülő), mindannyiunk alapvető igényeit kielégíteni tudó gazdaság, illetve egy természetes, a szabadság alapelveire épülő szociális-kulturális társadalom váltaná fel (Gesell 2004, Síklaky 2003). Ebben a rendben megszűnik a kizsákmányolás, a vagyonszerkezet nemzeti szinten egységesebbé válik, így csökkennek a vagyoni különbségek, nincs növekedési kényszer, így nem nehezedik túlzott nyomás a természeti erőforrásokra és az ökoszisztémára (vagyis ez hosszútávon fenntartható rendszer), és mivel megszűnik a spekuláció, így nem jönnek létre konjunktúra ciklusok, gazdasági válságok.

Síklaky (2003) szerint egy természetes (a természettel összhangban lévő) társadalomban az alábbi jogok érvényesülnek, nemcsak a szellemi-kulturális élet, hanem a gazdasági élet területén is:

- A **szeretet**, mely nem(csak) egy érzelem, hanem a másik emberrel szemben tanúsított magatartás.
- Az **élet** a legnagyobb érték, s az életet nem csak az egyes emberek életként kell értelmeznünk, hanem a közösség, a társadalom, a természet és a Föld életként is.
- Az előző két pont alapján: „**Jó** mindem, ami az életet segíti, védi, gyógyítja és gazdagítja, és **rossz** mindem, ami értelmetlenül pusztítja, károsítja.” (Síklaky 2003, 48.o.)
- A társadalom alapegysége a **család**.
- Nincsen hátrányos megkülönböztetés, kizsákmányolás, gyarmatosítás.

2.5.2. A szívességbankok

Az általam használt széleskörű helyi pénz definíció magában foglalja a szívesség-bankokat is. Fentebb már ejtettem róluk néhány szót, de egy kicsit részletesebben is érde-mes megvizsgálni.

A szívességek, a kölcsönös és önkéntes segítségnyújtás hagyományai már régóta fontos szerepet töltenek be különböző kisebb (falusi, családi) közösségekben. Széles kör-ben ismert szokás a kaláka, főleg Erdélyben, Észak-Magyarországon és a Dunántúlon, ahol még a XX. század második felében is fontos szerepet játszik a társasmunka ezen faj-tája.⁷ Ha a közösség egyik tagjának egy nagyobb munkához – házépítés, mezőgazdasági idénymunkák, kukoricafosztás, tollfosztás, stb. – segítségre van szüksége, akkor kaláka keretében a közösség bedolgozik neki, s cserébe a közösség tagjai bármikor viszont kérhe-tik a szívességet egy hasonló munka keretében. Hasonló mechanizmussal működik a szí- vességbank is, itt azonban az eladott javak, nyújtott szolgáltatások ellenértékét követelés- ként illetve tarozásként rögzítik a vevő és az eladó virtuális számláján, így ők az egyenle- get továbbfelhasználhatják. Különbség közöttük, hogy a szívességbank felhasználói köre sokkal szélesebb lehet, mivel az adott szívességet bárkinek viszonzni lehet, ráadásul ez bármilyen formában történhet, amiről a felek megállapodnak, tehát a gazdát cserélő javak és szolgáltatások palettája is igen bő lehet.

Mint már említettem, az ilyen csereköröknek fontos gazdasági hatásuk lehet, de ez legfőképp a nem piacképes javak cseréjében mutatkozik meg, tehát mindenképpen egy (többé-kevésbé) jól működő gazdaságot kiegészítő mechanizmusról van szó, nem pedig egy önállóan, függetlenül működő gazdaságfejlesztési lehetőségről. Éppen ezért elsősor- ban a szociális célokat érdemes hangsúlyozni az ilyen kezdeményezéseknél: az önkéntes munkára és a segítségnyújtásra szocializáló hatás, ami társadalmi szinten igen fontos, mi- vel növeli a szolidaritást; kiegészítő tevékenységek, hobbik, szabadidős elfoglaltságok hasznosítása, azaz „összekötni a kellemest a hasznossal”, ami pedig az egyén szintjén meghatározó. Ezzel szemben a helyi pénzek mellett pedig elsősorban gazdasági indokokat és célokat szoktak felhozni.⁸ Tehát célszerű ezt a két típust – szívességbankok illetve klasszikus helyi pénzek – valamelyest elkülönítve tárgyalni.

⁷ <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-1770.html>

⁸ Természetesen a két szemléletmód – gazdaság vagy társadalmi célok – nem ilyen mereven elkülöníthetők, van közöttük összefüggés, itt most a prioritásról van szó, hogy melyik tekinthető fontosabbnak adott szer- veződés esetén.

3. NÉHÁNY HELYI PÉNZ BEMUTATÁSA

Kutatásom során rengeteg közösségi pénzről olvastam. Ebben a fejezetben az általam megismert helyi pénzek néhány legjellemzőbb típusából mutatok be egyet-egyet részletesen. Először néhány történelmi példát tekintek át, majd a XX-XXI. század néhány közösségi pénzét veszem sorra, végül pedig az itthon elterjedt gyakorlatokat mutatom be.

3.1. HELYI PÉNZEK A MÚLTBAN

Mélyebb vizsgálódás nélkül bárki kijelenthetné, hogy a jelenleg szaporodó közösségi pénz kezdeményezések megjelenését csak egy divathullám okozza, ám történelmi példák alapján úgy tűnik, hogy a különféle pénzhelyettesítők és helyi pénzek fellendülésének szakaszai egybeesnek a gazdaság általános hanyatlási periódusaival, különös tekintettel a háborúk idejére, és az 1929-33-as nagy gazdasági világválság időszakára. Mivel napjainkban is egy ilyen hanyatlási szakaszt élünk meg, talán nem véletlen, hogy a helyi pénzeknek nevezett utalványok és egyéb pénzhelyettesítők ma is virágkorukat élik.

3.1.1. Az egyiptomi „ostraca”

A bibliai történet szerint József felhalmozásra intette a fáraót a hét bő esztendőben, tartalékolva ezzel a hét szűk esztendőre. Amit a Biblia már nem említ, az az, hogy akik terményt szolgáltatottak be, egy cserépnugtát kaptak cserébe, melyre a mennyiséget és a beszolgáltatás időpontját vésték rá. Ezeket a cserépdarabokat (ostracákat)⁹ később fizetésre is fel tudták használni. Azonban ha valaki az ostracát egy bizonyos idő után, például fél év múlva vissza akarta cserélni terményre, a beszolgáltatott mennyiségnél kevesebbet kapott vissza, például 10 zsák búza helyett csak 9-et, a tárolási költségekre hivatkozva. Így ez a negatív kamat arra készítette az embereket, hogy minél hamarabb elköltsék a pénzt, továbbadják a cserépdarabokat, ne pedig tartalékolják. A lakosok a legkézenfekvőbb és legidőtállóbb dolgokba fektettek be: a termelőrendszer fejlesztésébe.

Egyiptom gazdasága stabil volt és virágzott mindaddig, amíg a rómaiak kényszerrel be nem vezették a saját pénzüket.

⁹ <http://szivesssegbank.hu/node/62>

3.1.2. „A wörlg-i csoda”, Ausztria, 1930-as évek

Wörlg kisvárosa nagyon magas munkanélküliséggel küszködött az 1930-as évek elején, ezért a polgármester kuponokat, ún. „munkabizonylatokat” bocsátott ki, melynek ellenértékét, 32 000 schillinget, elhelyezte egy bankban, biztosítva ezzel, hogy bárki szabadon visszaválthassa a kupont schillingre. A kuponok azonban havonta 1%-ot veszítettek az értékükből, ezt kompenzálva felül kellett bélyegezni a kuponokat, ez fogyasztásra serkentette az embereket, jóval megnövelte a kupon forgási sebességét a nemzeti pénzhez képest. A 32 000 shillingnyi bizonylat egy év alatt 463-szor fordult meg, azaz összesen 14 816 000 shilling plusz forgalmat generált (Síklaky 2003). A város gazdasága fellendült, a munkanélküliség 25%-kal csökkent, miközben Ausztria szerte 14%-kal nőtt (Kun 2006). Egész Ausztria a wörlg-i csoda nyomára járt, ám a Központi Bank alig egy éven belül betiltotta a kuponok használatát.

3.1.3. A német „wara”, 1930-as évek

Az 1929-ben jelentkező válság nehéz helyzetbe hozta az egész világ gazdaságát. 1930-ban, Németországban egy szénbánya tulajdonosa likviditási gondjai miatt szénutalvánnyal, ún. wara-val fizetett a munkásainak.¹⁰ A szénutalványokra ráterhelték az idő múlását a tárolási költségekre hivatkozva, a wara-t minden hónapban le kellett pecsételtetni. A szénutalvány egész Németországban népszerű lett, 1931-ben már 2000 vállalat bocsátott ki hasonló utalványokat, azonban 1931 novemberében a Német Nemzeti Bank betiltotta ezeket a kezdeményezéseket.

3.1.4. Az észak-amerikai bélyegzős elismervények

Irving Fisher, a Yale Egyetem professzora az 1930-as években tanulmányozta a fentebb bemutatott wörlg-i kuponokat. Támogatta a hasonló kísérleteket, ajánlásai nyomán több helyi szintű bélyegeztetős elismervény kibocsátását tervezték, sőt egyes mozgalmak az országos szintű kibocsátást is szorgalmazták. Fisher az akkori pénzügyminiszter, Dean Acheson támogatását kérte az ötlet megvalósításához. Bár az elképzelést működőképesnek ítélték, azonban elutasították arra hivatkozva, hogy ez az intézkedés átstrukturálná a pénzrendszert és túlzott decentralizált döntéshozói mechanizmussal járna (Síklaky 2003).

¹⁰ <http://szivessegbank.hu/node/62>

3.2. HELYI PÉNZEK A JELENBEN

A ma is létező helyi pénzekről rengeteget lehetne írni, az interneten százával találni ilyen jellegű szerveződések. Ráadásul ezek a pénzek igen különbözőek is lehetnek, mondhatni ahány ház, annyi szokás, így igen nehéz általánosságban bármit is mondani róluk. Vizsgálódásaim során azonban sikerült néhány alaptípust elkülönítenem. Ebben az alfejezetben ezeket fogom bemutatni.

- Nyomtatott utalványok, kedvezményes kuponok: A leggyakoribb, a bankjegyekhez hasonló küllemű utalványok, melyeket általában kedvezményesen lehet megvásárolni (pl. a névértékénél 5%-kal olcsóbban).
- Negatív kamatozású pénzek, bélyegzős elismervények: Olyan utalványok, melyek bizonyos időközönként veszítenek az értékükből, ezért felül kell bélyegezni őket.
- Időpénzek: Lehet nyomtatott utalvány, vagy elszámolási egység. Ezen helyi pénz értékét nem a nemzeti valutához viszonyítják, hanem időegységekhez (és ezen keresztül az átlagbérhez).
- E-pénz alapú pénzrendszerek: Nincsenek nyomtatott utalványok, néha még csekkek sincsenek az elszámoláshoz, csak virtuális pénz.

Az egyes típusok részletesebb bemutatásához igyekeztem olyan országokat kiválasztani, ahol már múltja van a közösségi pénzeknek illetve a konkrét helyi pénzek kiválasztásánál is próbáltam egy már jól bevált, régebb óta működő pénzt jellemezni, melyek jól bemutatják a legtöbb pénz általános jellemzőit, így a sok hasonló pénz esetén – a kisebb eltérések figyelmen kívül hagyásával – átfogó képet kaphatunk egy-egy közösségi pénztípus általános jellemzőiről.

3.2.1. Chiemgauer

A Chiemgauer¹¹, a németországi Prien am Chiemsee környékén létező helyi pénz magában foglalja ezt az elgondolást: negatív kamatozású helyi pénz utalványként hozták létre, hasonlóan sok más német közösségi pénzhez, ilyen az Urstromtaler is.

A Chiemgauer célul tűzi ki maga el a helyi gazdaság fellendítését, munkahelyek teremtetését, az összetartás erősítését, a fenntarthatóság elősegítését, illetve a kulturális, oktatási és környezetvédelmi tevékenységek előremozdítását.

A Chiemgauer hivatalos átváltási aránya az euróval egy az egyhez, azonban háromhavonta az utalvány névértékének 2%-át a kibocsátó részére meg kell fizetni. Ezen

¹¹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Chiemgauer>

felül a non-profit cégek 100 Chiemgauer-t 97 €-ért vásárolhatnak meg, a 3 € különbözetet a saját tevékenységükre fordíthatják, ösztönözve ezzel ezeket a cégeket is a helyi pénz használatára. A vásárlók ezeknél a non-profit szervezeteknél vásárolhatják meg a helyi pénzt, értelemszerűen 100 Chiemgauer-t 100 €-ért. Az elfogadóhelyek üzletei miután névértéken elfogadják a közösségi pénzt, választhatnak, hogy szintén névértéken elköltik egy másik elfogadóhelyen, vagy visszaváltják: 100 Chiemgauer-t 95 €-ért. A levont összegből 2 €-t az adminisztrációs költségek fedezésére fordítanak, a maradék 3 € pedig ugyanazt az összeget jelképezi, ami a non-profit szervezetek haszna.

3.2.2. Berkshare

A Berkshare¹² Massachusetts Berkshire régiójában 2006 szeptembere óta működő közösségi pénz, és azóta kinőtte magát: a régióban több mint 400 üzlet fogadja el fizetőeszközként, öt bank társult a kezdeményezéshez, és összesen 13 iroda van, ahol dollár ellenében bárki vásárolhat a helyi pénzből.

A kezdeményezés célja tipikus, teljesen hasonló a többi hasonló közösségi pénzéhez. A helyi gazdaság megerősítését kívánja szolgálni azáltal, hogy a régióban forgásban tartja ezt a pénzt. A Berkshare megkülönböztetett, előkelő helyre helyezi az elfogadó gazdálkodókat azoktól az el nem fogadóktól – írják a honlapon -, erős kapcsolatot alakít ki a helyi vállalatok és a lakosok között. Kiemelik a tudatosságot is: lényeges, hogy elsősorban helyi termékeket vásároljunk, elősegítve ezzel a jólét és az egészséges közösség létrejöttét.

A Berkshare úgy kerül forgalomba, hogy a városlakók a jegybank által kibocsátott dollárral vásárolnak helyi pénzt bármely átváltó bankban. Az átváltási arány 95%-os, azaz 100 Berkshare-t 95 \$-ért vásárolhatunk. A közösségi pénz 1, 5, 10, 20 és 50 \$-nak megfelelő címletekben kerül forgalomba. A jegybanki pénz a bankoknál marad, hogy a visszaváltás is gördülékenyen folyhasson, ugyanazon arányon: 95 Berkshare-ért 100 \$-t fizetnek. Tehát ezt az 5%-ot nem használják fel semmire, nem „megy senki zsebébe”, csupán a helyi pénzt népszerűsítő eszközök egyike a kedvezményes átváltás.

Az átváltási arány által a közösségi pénz 5%-os árengedményt biztosít az elfogadóhelyeken.

Az elfogadóhelyeken egy az egyhez arányban lehet fizetni az árukért dollár helyett Berkshare-rel, bár előfordulhat, hogy néhány üzletben nem fizethetjük a vásárlás teljes értékét helyi pénzben, csak bizonyos mértékig. Ha a vásárló Berkshare-rel fizet, a visszajá-

¹² <http://www.berkshares.org/>

rót is abban fogja kapni, illetve abban az esetben is, ha ezt külön kéri, de jegybanki pénzzel fizet.

Az üzleteknek nem kötelességük regisztrálni annak érdekében, hogy elfogadóhelynek minősüljenek, azonban számos előnyt hordoz magában. Regisztráció esetén a Berkshare Inc. a vállalat részére brosúrákat, matricákat, táblákat és egyéb promóciós termékeket biztosít, mely a vásárlók tájékoztatását és figyelemfelkeltését segíti. Továbbá hírlevelet küld a legújabb fejlesztésekről, ötletekről, a legfrissebb hírekről.

A Berkshare használata mindenki számára előnyös: a vevők 5%-os kedvezményben részesülnek vásárlásaikkor, a vállalatok vevői köre megnő, a non-profit szervezetek pedig vásárolhatnak Berkshare-t a hivatalos átváltási áron, majd támogatóik részére 100%-os névértéken eladhatják.

Használj Berkshare-t a mindennapi vásárlásaid során, ugyanúgy, ahogy a készpénzt használsz – buzdít a honlapon olvasható szöveg. A helyi pénz csak akkor lehet sikeres, ha a lakosok forgatják és megbecsülik.

3.2.3. A svájci WIR-bank

A svájci WIR-bankot¹³ 1934-ben alapította meg Paul Enz és Werner Zimmermann. A kezdeményezés nem titkolt célja az volt, hogy az 1929-ben kirobbant nagy gazdasági válság hatásait ellensúlyozza, enyhítse. A kezdetben 16 taggal működő bank mára több mint 62 000 felhasználót számlál. A bank ügyfelei a mikro-, kis- és közepes méretű vállalatok, melyek leginkább ki vannak téve a gazdaság ingadozásának. A WIR elsősorban arra törekszik, hogy a vállalatok közötti gazdasági kapcsolatokat erősítse, éppen ezért a WIR bank alapvetően vállalkozások számára elérhető, B2B programként működik, de egy ideje nyitva áll magánszemélyek számára is.

A banknak saját pénzneme van, a CHW, amit a svájci frankkal 1:1 arányú átváltásban értékelnek. CHW úgy kerül forgalomba, hogy egy vállalat (jellemzően KKV-k) számlát nyit a WIR banknál, és valamilyen beruházási vagy fejlesztési hitelért folyamodik, csak CHW-ban vagy CHW és svájci frank kombinációban. Ritkábban és kisebb mennyiségben úgy is forgalomba kerülhet, hogy a banknál svájci frankért CHW-t vásárolunk. Ilyen módon a hitelfelvevő vállalat érdekeltté válik, hogy a partnereitől, beszállítóitól - legalább részben - ő is elfogadja a CHW-t, hogy így képes legyen törleszteni a hitelét. Ez a mechanizmus a vállalatok közti együttműködést, kapcsolatot is erősíti. A WIR-bank által nyúj-

tott hitelek nagy előnye, hogy kamatmentesen, vagy nagyon alacsony kamattal helyezik ki őket. A bank az elhelyezett betétek után sem fizet kamatot, így ösztönzi a felhasználókat a pénz forgatására a felhalmozás helyett. Érdekesség, hogy míg a svájci frankot át lehet váltani CHW-re, addig a visszaváltásra nincs lehetőség.

A CHW hivatalosan csak bankszámlapénz formában létezik, de a számlák közötti átutalások segítéséhez csekkek is forgalomban vannak; ezeket fizikailag beküldik a bankba, és a tranzakciós díj levonása után jóváírják az átutalást. Néhány vállalat úgy fizet ezekkel a csekkekkel, hogy nem írják rá a kijelölt nevet, így továbbadhatják olyan vállalatoknak is, akik nem rendelkeznek WIR-számlával, és nem kell a tranzakció után díjat fizetniük (egyfajta szürke gazdaság).

Lehet, hogy a WIR-bank is hozzájárul Svájc erős gazdaságnak sikeréhez. Ami azonban biztos, az az, hogy a WIR néhány tagadhatatlan előnnyel mindenképpen rendelkezik a hagyományos bankrendszerhez képest, példa lehet erre a nagyon alacsony kamatköltség, mely különösen nagy segítség a KKV-k számára, akik legtöbbször a fix költségek miatt nem tudnak kisebb összegű hiteleket felvenni. További előny még a betétek kamatmentessége, ami segít forgásban tartani a pénzt. Ugyanakkor, mint a helyi pénzeknél általában, nem szabad elfelejtenünk, hogy a CHW nem hivatalos fizetőeszköz, vagyis senki nem kötelezhető az elfogadására, és adófizetésre sem használható fel.

3.2.4. Ithacai ÓRA

Az időpénzek mögött húzódó alapgondolat az, hogy napjainkban már számottevőbb a szolgáltatások aránya, mint a termékeké, ezért ezek értékét, árát, praktikusán kifejezhetjük a szükséges munkaórák számával is. A pénz, és ezen keresztül a szolgáltatások értékét a benne rejlő emberi munka és humán képességek határozzák meg. Hogy mégis legyen viszonyítási arányunk a nemzeti pénzhez, az átváltási arányt az egy munkaóráért járó átlagos bérrel denominálják, az USA területén jellemzőek ezek a pénzek, ott 10\$-ral. Az Ithacai óra 1, 1/2, 1/4 és 1/8 ÓRÁ-s címletekben található meg, Ennél kisebbekben nem, egyes kezdeményezések esetében azonban nagyobb címletek is léteznek, akár egészen 10 ÓRÁ-ig (= 100\$).

A szolgáltatások értéke persze nem szükségszerűen egyezik meg a szolgáltatásnyújtás idejével, mert felléphetnek járulékos költségek, a szolgáltatásnyújtáshoz szorosan kapcsolódó előkészítő munkálatok, melyek közvetlenül nem részei a vevő által kapott

¹³ <http://beyondmoney.net/research-and-reviews/wir-current-operational-realities/>

szolgáltatásnak. Az időpénz használata teljesen önkéntes, a cserében résztvevők szabadon egyeznek meg a nyújtott termék vagy szolgáltatás értékéről.

Megfigyelve az ajánlott és igényelt szolgáltatások körét, az időpénzeket jellemzőbben magánemberek használják egymás között, hasonló munkákért cserébe, mint a szíveségbankok esetén: kutyasétáltatás, kerti munkák, korrepetálások, takarítás, apróbb javítási munkálatok, stb.

Az elfogadói körhöz való csatlakozás sok esetben hasonló. Egy jelentkezési lap kitöltése után a tag kezdőtőke gyanánt kap 2 ÓRÁ-t, azaz 20\$-t, egyfajta kompenzálásként a 10-30\$ közötti éves tagdíjért. De időpénzhez lehet jutni úgy is, ha a boltban a visszajárót időpénzben kérjük, dollárért veszünk egy elfogadó boltban vagy egy hivatalos átváltó helyen, bizonyos munkákért elfogadjuk, vagy a munkáltató a bér egy részét ebben fizeti ki.

A legrégebbi ilyen jellegű amerikai közösségi pénz New York államban, Ithaca-ban található¹⁴. Működését 1991-ben kezdte meg, a kezdeményezésnek mára több mint 2000 egyéni személy és 300 vállalati résztvevője van. Közel 100 000 \$ értékű időpénz van forgalomban, mely éves szinten 2 000 000\$ értékű forgalmat bonyolít.

A kormány a készpénzzel teljesen egyenértékűnek tekinti az országszerte működő időpénzeket, ezért mindegyik tranzakció után ugyanúgy adózni kell, tekintet nélkül, hogy időpénzben vagy hivatalos dollárban egyenlítették ki az ügyletet.

Egyes kezdeményezések, mint a RiverHOURS¹⁵ még a forgalomban lévő pénz mennyiségére is nagy figyelmet fordít, hogy a pénz értéke ne deflálódjon vagy inflálódjon, így teremtve egy viszonylag stabil rendszert.

3.3. HELYI PÉNZEK MAGYARORSZÁGON

Mint láthattuk, a helyi pénz kezdeményezések a világ majd minden pontján megtalálhatók, és hazánkban is fokozatosan megjelennek. A következőkben a helyi pénzekkel kapcsolatos Magyarországi tendenciákat tekintem át.

<http://www.quora.com/How-does-the-WIR-Bank-work>

¹⁴ <http://www.ithacahours.com/>

¹⁵ <http://riverhoursalternate.weebly.com/faqs.html>

3.3.1. A soproni kékfrank

A kékfrankot működtető HA-MI Összefogunk Európai Szövetkezet hosszas tervezés és szervezés után 2009. szeptember 29-én alakult meg, a szövetkezet azóta nagyjából 210 tagot számlál, és Sopronban több mint 700 bolt fogadja el a kékfrankot. Mintául szolgáltat számukra számos más európai ország kiegészítő pénzeinek alapítói tapasztalata, többek között a svájci WIR-banknál tett látogatásuk alkalmával szerzett ismeretek is.

Az elfogadói rendszerbe belépni egy jelentkezési lap kitöltésével lehet, melyet egy szövetkezeti tag ajánlásával kell ellátni. Amennyiben ez nem lehetséges, az Igazgatóság külön egyeztetés után hagyja jóvá a jelentkezést. A nyomtatvány kitöltésével a jelentkező vállalja legalább egy 100 € értékű részjegy megvásárlását. Mindezek után van lehetősége a tagnak, hogy forintért kékfrankot váltson magának egy átváltó helyen. Az átváltás a térség egyik stabil pénzügyintézeténél történik, a Rajka és Vidéke Takarékszövetkezetnél, az így befizetett forintösszegek ehhez az intézethez kerülnek letétbe. A közösségi pénzt visszaváltani ugyanitt lehet, az átváltás költsége 0,25%+ÁFA, de minimum 500 Ft.¹⁶

Forintot kékfrankra tehát csak az válthat át, aki szövetkezeti tag, ez biztosítja azt a zártkörű felhasználást, amit a törvény az utalványokkal kapcsolatban megfogalmaz. Azonban mint bármely cafetéria utalványnál, a jogosult az utalványt átadhatja gyerekének, rokonának, stb., így bármely szövetkezeti tag minden további korlátozás nélkül továbbadhatja a pénzhelyettesítőt harmadik személynek (Perkovácz 2012).

A kékfrankot elsősorban a soproni boltokban fogadják el, illetve a vonzáskörzetében lévő településeken, ám vannak elfogadóhelyek Fejér, Pest, Somogy és Zala megyében is. A különböző vállalatok úgy próbálják kékfrank használatára ösztönözni vásárlóikat, hogy az utalvánnyal történő fizetés esetén eltérő mértékű kedvezményeket biztosítanak. Erre főleg azért van szükség, hogy a lakosok minél inkább motiváltak legyenek a kékfrank használatában és az elfogadóhelyek felkutatásában anélkül, hogy mélyebben meg kelljen indokolni nekik, hogy miért van erre szükség – mondván nem kell mindenkinek átlátnia a rendszer működését ahhoz, hogy az jól működjön (Perkovácz 2012). A vállalkozások természetesen a kékfrankban bonyolított forgalmuk után is ugyanúgy megfizetik az adókat, mint például az ÁFA, illetve a nyereségadó.

A helyi pénz ellenzői szerint a kékfrank nemhogy segítene a városban található boltoknak, hanem még inkább nehéz helyzetbe hozza őket. Ennek oka szerintük, hogy az a vállalkozás, amelyik a kiegészítő pénzben realizálja a bevételeit – legalább is annak egy

¹⁶ <http://www.kekfrank.hu/>

részét -, később, mikor adófizetési kötelezettsége aktuálissá válik, csak nagy veszteséggel tudja bevételét forintra váltani. Kékfrankban befolyt bevételeit pedig szükségszerű forintra kell váltania, mivel adófizetésre csak ez utóbbit fogadják el. Ez az ellenérv főként addig állt fent, amíg a 2%+ÁFA visszaváltási veszteség volt érvényben. A támogatók szerint a jelenleg érvényes 0,25%+ÁFA átváltási költség egyik vállalkozásnak sem jelent elviselhetetlen pluszköltséget, sőt, ez azért kifejezetten előnyös a kékfrankot használók számára. Mivel így az olyan partnerek, akiknek nagy bevételük keletkezik a közösségi pénzben (például a helyi benzinkút), de nem tudják elkölteni, kis veszteséggel válthatják vissza forintra, de a minimum 500 Ft visszaváltási költség elég ösztönző erő, hogy a lakossági felhasználók a néhány ezer kékfranknyi utalványukat ne váltsák vissza forintra. Az átváltási kulcs megváltoztatására azért volt szükség, mert a használók között egyelőre túlreprezentáltak a végfelhasználók, akik sehol nem tudják elkölteni kékfrank bevételeiket (Perkovátz 2012). A jövőben az elfogadóhelyek bővítésével igyekeznek ezt a problémát orvosolni.

A kezdeményezés kiemelkedő előnye, hogy a közreműködő takarékszövetkezettel sikerült kedvezően megegyezni. A pénzintézet, más pénzintézetkehez képest, jelentős kamattöbbletet biztosít: az elhelyezett forint fedezet után a mindenkori jegybanki alapkamat mínusz 0,5% éves kamatot fizet, ez jelenleg 6,5%-ot jelent. Ennek a magas kamatnak köszönhetően tervbe van véve, hogy a jövőben hitelek is fognak nyújtani elektronikus kékfrankban, melyek így jóval olcsóbbak lesznek, mint egy átlagos hitel (Perkovátz 2012). Ez nyilván főleg a kisebb vállalatok alacsony összegű hiteligényének kedvez, akik a magas tranzakciós költségek miatt egyébként nem jutnak hitelhez.

Problémát jelenthet esetleg, hogy 2009-ben és 2010-ben a szövetkezet veszteséges volt, bár ez a veszteség csökkenő mértékű. Esetleges veszélyforrás lehet még a túl szűk használói kör. A honlapon található magánszemélyek taglistája alapján az ő létszámuk 110 fő körülire tehető a hatvan ezres lélekszámú városban, miközben az elfogadóhelyek száma is nagyjából 540-re rúg. Elképzelhető, hogy ez azért van így, mert a magánszemélyek számára túl magas árú a részjegy, amit meg kell vásárolniuk. A 100 €-s összeg igen teteemes összeg például az USA-ban található 20-30 \$-os regisztrációs díjakhoz képest, főképp ha az átlagjövedelmeket és vásárlóerőt is figyelembe vesszük. Persze megjegyzendő, hogy esetenként míg ez utóbbiakat évente meg kell újítani, a kékfrank-tagságot nem; de a magyarországi vásárlóerőt figyelembe véve valószínűleg hatékonyabb és népszerűbb lenne egy kisebb összegű, éves megújítású rendszer.

3.3.2. A balatoni korona

2011 májusában érkezett a bejelentés, hogy Magyarországon újabb helyi pénzt szándékoznak bevezetni: a balatoni koronát. Hosszas előkészítés után az utalványok nyomtatása 2012 első hónapjaiban kezdődött meg és márciustban került forgalomba.

A korona, az 500-astól egészen a 20 000-es címletig megtalálható lesz. A hamisíthatóság megakadályozásának érdekében hasonló biztonsági elemekkel lesz ellátva, mint a forint, például dombornyomott fémkoronggal, illetve UV-motívummal.

A koronát Veszprém térségében fogadják el. A kezdeményezéshez csatlakozott Balatonalmádi, Balatonfüred és Várpalota, valamint három környékbeli község, Nemesvámos, Litér és Tihany is. Az utalványok mögötti fedezetet a helyi Kinizsi bank kezeli, így biztosítva az utalvány forintra való visszaválthatóságát.

Az előzetes tervek szerint a koronát közszolgáltatások fizetésére, élelmiszer- és élelmiszer- és üdülésre lehet majd elkölteni; a forgalomba hozatal pedig az átváltáson túl történhet úgy is, hogy a koronát a vállalat adja juttatásként a dolgozóinak.

Az adófizetésben sem fog az utalvány semmilyen fennakadást okozni, ha közszolgáltatásért is lehet majd koronával fizetni, ugyanis ez esetben a helyi közszolgáltatást nyújtó vállalatok a helyi adót is fizethetnék koronában, így az utalvány egyszerűen körforgásban marad.

A szervezők szerint egy alacsony negatív visszaváltási kamat, illetve a kamatmentesség (a felhalmozott korona után a tulajdonosnak nem jár kamat) a forgási sebesség növekedését okozná, így egy kisebb volumenű kibocsátás is elég lenne a kívánt gazdasági hatás eléréséhez (Józsa 2011).

3.3.3. Első Magyar Klíringház

A klíringház 2008 óta működik a WIR-bankhoz hasonló intézményként. Zárt gazdasági rendszerben működik, az elszámolásokhoz saját pénznemet használnak, a Hungarot, felhasználói körébe pedig elsősorban a mikro-, kis- és középvállalatok tartoznak.

A honlap¹⁷ az érdeklődők számára a barter nyújtotta előnyökön keresztül vezeti be működésének kereteit. A barter előnye ugyanis nincs szükség készpénzre, a vállalat mégis megteremtheti a számára szükséges likviditást úgy, hogy a megrendelt termékért saját termékével vagy szolgáltatásával fizet. A klíringház ennél annnyival nyújt többet, hogy a

vállalatnak nem kell feltétlenül ugyanazon vállalat számára törlesztenie, mint akitől kapott szolgáltatást. Mivel minden tagnak külön számlája van, erre vezetik fel a követeléseket és tartozásokat, ezen egyenlegen keresztül bármelyik tagnak tud fizetni. A Klíringház tulajdonképpen ugyanazon az elven működik, mint a szívésségbankok annyi különbséggel, hogy míg utóbbinál a felhasználói kör általában a lakosság és az ő általuk előállított termékek és személyre szabott szolgáltatások adásvétele zajlik, addig a Klíringház vállalatok számára érhető el, és nagy tömegű, eladásra szánt termékek illetve gazdasági szolgáltatások cserélnek gazdát.

A fizetés természetesen, mint bármilyen szerződés esetén a felek megállapodásától függ: egy számla végösszegének akár egészét megállapíthatják Hungaro-ban, vagy részben Hungaro-ban, részben pedig forintban, a leggyakrabban ez az arány 50-50%. A Hungaro-t az egyszerűség kedvéért 1:1 arányban mérik a forinthez.

A Hungaro Piac tagjainak akkor is lehetőségük van Hungaro-ért vásárolni, ha a számlájukon még nincsen felhalmozott keret. Ezt a vállalat egyszerűen megteheti egy „kamatmentes vásárlási keret” formájában. E mögött az összeg mögött biztosítékként van egy váltó, így az igénylő vállalat vagy értékesítései révén ledolgozza ezt a vásárlási keretet, vagy utólag forintban kifizetheti.

A Hungaro Piac célja, hogy tagjait bevételhez segítse, legfőképp Hungaro-ban keletkező bevételhez, hogy a fent említett vásárlási kereteket képes legyen visszafizetni. Ennek érdekében segítséget is nyújt a vállalatoknak: az egyes vállalatok kereshetőek a honlapon, így több partnerrel kerülhetnek kapcsolatba, illetve rendszeres hírlevelekben és üzleti klubokon mutatkozhatnak be egymásnak. Ez segítséget jelenthet a marketing és reklámköltségek csökkentésében.

További előnyként emelik ki ezzel kapcsolatban az új piacok, új vevői kör kiépítésének lehetőségét és a régi piacok stabilizálását, emellett kiemelik még a lokális piac megvédésének lehetőségét egy zárt gazdasági körben, a beruházások finanszírozásának lehetőségét és a vállalat likviditásának növelését. Magasabb szintű, közösségi célként és lehetőségként a munkahelyteremtést, az erősödő helyi gazdasági kapcsolatokat, és a helyi gazdaság stabilizálását sorolják fel.

¹⁷ <http://kliringhaz.hu/> /
<http://hungaropiac.hu/>

Optimális esetben, ha egy vállalatnak bevételei és költségei is realizálódnak Hungaróban, nem okoz számára gondot az adófizetés sem.¹⁸ A Hungaro Piac működése és az ott zajló adásvételek a jogszabályoknak teljes mértékben megfelelnek, a NAV ellenőrzései sem tártak fel eddig semmilyen hibát.

A Piac honlapján külön keresleti és kínálati lista is található, mindkettőnél széles a termelők és a szolgáltatók listája mind a nyújtott termékre/szolgáltatásra, mind a település-szerkezetre, mind az elfogadott Hungaro arányra vonatkozóan.

3.3.4. A Waldorf Iskola Szívességbankja

A Waldorf iskola keretein belül létezik egy munkacsoport, mely egy szűk körű szívességbank fenntartásán fáradozik¹⁹. A cserekör elsősorban az iskolába járó diákok és szülei számára elérhető, de külsős tagoknak is lehetőségük van csatlakozni. A cserekör fizetőeszköze a tallér, melynek a forinthez viszonyított ajánlott árfolyama 1:1-hez, ettől azonban a felek szabad megállapodás keretében eltérhetnek.

A vevők és eladók egymásra találásának elősegítésére az iskola honlapján létezik egy felület, ahol a nyújtani kívánt termékeket és szolgáltatásokat mindenki felsorolhatja. A honlapon van egy ötletlista is, amely a kihasználatlan kapacitások megtalálásához nyújt segítséget, ajánlást tesz többek között bérbeadásra, építkezésre, javítási munkálatokra, különböző ház körüli szolgáltatásokra, élelem, állatok, illetve használt cikkek adásvételére. Az iskola szívesen fogadja a szülők vagy külsős csoportok segítségét olyan munkákban, melyek így az intézmény költségvetését csökkentik; így olyan szülőktől is kapnak anyagi támogatását, akik ezt forintban nem engedhetik meg magunknak. Cserébe az iskola vissza is fogadja a tallért a szülői befizetések egy hányadában, így megmarad a fizetőeszköz egészséges körforgása.

Az internetes keres-kínál felület mellett az iskolában havi rendszerességgel szoktak vásárokat is rendezni. A termékek és szolgáltatások széles palettája lehetővé teszi, hogy ki-ki a saját ereje szerint járuljon hozzá az iskola és más szülők segítéséhez. A lurkók elhozhatják használt könyveiket, ruháikat, megunt játékaikat, így a vásár valóságos bolhapiaccá válik, a szülők pedig hobbijaikkal (pl. horgolt, nemezelt tárgyak, ékszerek), vagy fe-

¹⁸ „Nézzünk egy átlagos esetet: ha Te eladsz egy 120 000 Ft értékű szolgáltatást 60 000 Ft-ért, és 60 000 Hungaroért, majd egy 100 000 Ft értékű terméket veszel hozzá szintén 50%-os megosztásban, vagyis 50 000 Ft-ért, és 50 000 Hungaroért, akkor az adóalap 20 000 Ft marad, amihez van 10 000 Ft-od, és 10 000 Hungarod. Ebben az esetben a 20 000 Ft adóalap alapján adózól a 10 000 Ft-ból, és marad 10 000 Hungarod, amit a körön belül szabadon elkölthetsz.” – írják a honlapon.

¹⁹ <http://waldorfszeged.hu/index.php?page=content&method=static&id=225%20alt=>

lesleges élelmiszereikkel (méz, sajt, szörp, húskészítmények, sütemények) járulhatnak hozzá a vásár sokszínűségéhez.

A tallér kizárólag e-pénzként létezik, a tagok egy netes felületen indíthatnak tranzakciókat egymás felé, jellemzően a csere létrejötte után. Emellett van nyomtatott tallér is, melyet azonban kizárólag évente egyszer, az Adventi vásár keretében lehet használni. Mivel ide külsős vásárlók is érkezhetnek, ők belépéskor tallérra válthatják a forintjukat, így biztosítva a széleskörű, talléros tranzakciók létrejöttét.

Mivel az iskolában a havi rendszerű szülői értekezletek hatására kiépült kapcsolatok vannak, így nem okoz problémát ez a fajta utalvány ill. csekk nélküli átutalási rendszer. A vásárlók és az eladók közvetlenül ismerik egymást, szoros közösséget alkotnak, lehet a bizalomra építkezni. Más kezdeményezéseknél is kiemelttem már, hogy a felek ismertsége, kapcsolata és bizalma alapvető fontosságú tényező, és ez a feltétel itt eleve adott, ilyen szempontból nagyon előnyös a kezdeményezés. Probléma lehet azonban, hogy a bizalom ellenére a tagok mégsem túlságosan aktívak. Egy, a vásáron részt vevő szülőt kérdeztem erről, aki szerint az egyik legnagyobb probléma az szokott lenni, hogy valaki rendelkezik tallér-egyenleggel, azonban a kínált termékek köre olyan szűk, hogy nem tudja elkölteni, szolgáltatások nyújtása pedig nem jellemző. Azaz kicsi a piac: nem áll rendelkezésre a termékek széles skálája, a szolgáltatások pedig nem kelendőek, annak ellenére, hogy rengeteg javítási, korrepetálási munkát ajánlanak a résztvevők.

4. A HELYI PÉNZ MINT A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS ESZKÖZE

Mint a fenti esetpéldákból láthattuk, rengeteg helyi pénznek nevezhető kezdeményezés alakult ki mint a múltban, mind a jelenben, illetve ezek a lokális fizetőeszközök megtalálhatók a világ minden pontján, és lassan hazánkba is beférköztek. Azonban felvetődik a nyilvánvaló kérdés: ezek a „pénzek” valóban beváltják-e a hozzájuk fűzött reményeket? Ténylegesen a gyakorlatban is létrejönnek-e azok a mechanizmusok, kialakulnak-e azok a folyamatok, amelyeket elméletben oly sokan megfogalmaztak, nevezetesen (legáltalánosabban megfogalmazva) a gazdasági növekedésben és a munkanélküliségben bekövetkező érzékelhető változások? A választ erre a kérdésre nem egyszerű megadni, hiszen egyrészt a legtöbb helyen hiányoznak azok a kistérségi szintekre lebontott adatok, amelyek segítségével megvizsgálhatnánk a változást, másrészt ezek a hatások nem azonnal, hanem jellemzően hosszabb időtávon jelentkeznek és sok helyi pénz még igen fiatalnak mondható, különösen hazánkban. Kézzel fogható tényadatok, önmagukért beszélő számok hiányában pedig – különösen közigazdasági területen – nehéz bármit is bizonyítani. Ezen adatok hiánya pedig azt sugallja, hogy a helyi pénzeknek nevezett utalványok és szerveződések nem érik el azokat a gazdasági hatásokat, melyeket ígérnek. Így ebben az esetben a legfontosabb feladat a „miért?” kiderítése.

Figyelmemet most elsősorban a Magyarországi szerveződések felé fordítom. Miért lehet az, hogy bár elméletben a helyi pénzek, hogy úgy mondja, pofon egyszerű folyamatokon keresztül megoldják a gazdaság problémáit, azonban ez a gyakorlatba nem ültethető át? A legelső és valószínűleg legégetőbb probléma, hogy hazánkban alacsony a pénzügyi kultúra. Ez azt jelenti, hogy az átlagemberek nincsenek tisztában sem a saját magukat, sem a szélesebb kört – önkormányzatot, államot – érintő pénzügyi problémákkal, adósságproblémával, illetve ezek megoldási lehetőségeivel. Így, hiába is próbáljuk akármilyen módszerrel meggyőzni a lakosságot, hogy használják a helyi pénzt, valószínűleg kudarcot fogunk vallani.

A másik gond lehet, hogy a közösségi pénznek szüksége van a gazdaságban egy alapra, amelyre aztán építeni lehet: ez a megfelelő mennyiségben és minőségben rendelkezésre álló hazai előállítású termékeket jelenti. Sajnos az utóbbi években megfigyelhető tendencia, hogy egyre több élelmiszeripari terméket importálunk, olyanokat is, melyeket

azelőtt a hazai termőföldeken is elő tudtunk állítani. Az ország természeti, geológiai adottságai kiválóak, mindenképpen figyelni kell, hogy ezeket megfelelően ki tudjuk használni.

Egy harmadik lehetséges probléma a gazdasági szabályozás illetve a gazdaság általános helyzete. Ideális esetben nem csak az önkormányzat, hanem akár a kormány is a közösségi pénz mellé állhat és szabályozó eszközökkel segítheti annak működését, akár például azon keresztül, hogy egyszerűbbé teszi kis és középvállalkozások alapítását, működését, akár úgy, hogy lehetővé teszi az adófizetés helyi pénzben való teljesítését részben vagy egészben. Összességében a vállalalkozási kedv, a vállalalkozási kultúra növekedése is sokat lendíthet a közösségi pénzek ügyén.

Ilyen és ehhez hasonló többletintézkedések segítségével sokkal nagyobb valószínűséggel lehetne pozitív hatást elérni a helyi pénzek használatával. Ebben a fejezetben arra a kérdésre próbálok választ adni, hogy *miként lehet valós gazdasági hatást elérni* a helyi pénzek segítségével, pontosan melyek azok az intézkedések, amelyekre szükség lehet egy jól működő közösségi pénzrendszer elindításához. A kérdés megválaszolásához a helyi gazdaságfejlesztés fogalomtárát, összefüggéseit és eszközrendszerét hívom segítségül, elméletben megpróbálok helyi gazdaságfejlesztési koncepcióba illeszteni a közösségi pénzeket azok működésének sikeressége érdekében.

4.1. A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS ÉS A HELYI PÉNZEK KAPCSOLATA

A helyi gazdaságfejlesztés tudatos közösségi beavatkozást jelent a helyi gazdasági folyamatokba; ahol helyi szinten a települést és annak munkaerő vonzáskörzetét értjük, a beavatkozás pedig általában egy újfajta gazdasági működés létrejöttét szolgálja közösségi-
leg, azaz a helyi szereplők egy csoportjának érdekeit követi, nem pedig egyéni érdekeket. A Világbank definíciója alapján a folyamat célja a térség gazdasági teljesítményének illetve az ott élők életminőségének a javítása. A helyi gazdaságfejlesztés versenyképesség alapú logikája szerint tehát a végső cél az életminőség javítása, melyhez az alapvető eszköz a térségi vállalatok versenyképességének javítása, ennek alapja pedig az innovációs készség növelése (Bajmócy 2011).

A lokalizáció fogalmánál említettem, hogy a gazdaságban mekkora jelentősége van a helyi, lokális szintnek. A fogyasztói társadalmi berendezkedés előtt jó ideig a gazdaság alapját a kistérségi társadalmi-gazdasági egységek jelentették, melyek nagyrészt önellátóak voltak mezőgazdasági és ipari termékekből, illetve a helyi munkaerő foglalkoztatása is biztosított volt. A jelenleg működő túlcentralizált és globalizált folyamatok és szerveződé-

sek felől ismét a kisebb, önellátó szintek felé kellene mozdulnunk. Ennek egyik eszköze lehet a közösségi pénzrendszer bevezetése.

A helyi gazdaságfejlesztés egyik uralkodó iránya a gazdasági bázis elmélet, melynek lényege, hogy a térségben lévő, a traded vagy erőforrásfüggő szektorban tevékenykedő, exportképes vállalatokat, illetve ágazatokat kell támogatni, így tehet szert pótlólagos jövedelemre és a multiplikátor hatások révén fejlődik a gazdaság és nő az életszínvonal a régióban. Ezzel szemben a közösségi pénzek elsősorban a helyi igényeket kielégítő non-traded szektor fellendítésére tesznek kísérletet. A helyi gazdaságfejlesztési elméletekben ez utóbbi azért nem kap kiemelkedő szerepet, mivel a helyi aggregált kereslet csak lassan, a bértömeg növekedésével együtt képes nőni, így a helyi igényeket kielégítő vállalatok támogatása csak a többi helyi vállalat kárára lenne megvalósítható, melynek nem sok értelme lenne (Bajmócy 2011). Azonban ha célként az önellátást tűzzük ki, akkor a helyi igényeket kielégítő KKV-k a térségen kívülről érkező szolgáltatók javára növekednének, ez térségen belül versenysemleges stratégiának tekinthető. Igaz, hogy a bázis elmélet szerint érdemes a külső bázisú cégek régióba csábítására törekedni, azonban ez csak egy eszköz a főbb célok – a helyi bázisú cégek megerősítése – érdekében; egy nagyon hatékony és gyors eszköz, azonban talán nem az egyetlen.

Egy másik meghatározás szerint „a regionális gazdaságfejlesztés *eszköze és módszere* az alulról szerveződő regionális gazdaságfejlesztési hálózatok összehangolt, tudatos közösségi beavatkozási programja a regionális/helyi gazdasági folyamatok befolyásolása a régió versenyképességének javítása érdekében” (Lengyel 2010, 141.o.). Ha minden egyes kifejezést megvizsgálunk ebben a meghatározásban, akkor ugyanezeket az elemeket felismerhetjük a közösségi pénzek esetében is: bottom-up szerveződés, gazdaságfejlesztési hálózatok összehangolt célkitűzései és végrehajtása, a magánszektor közösségi érdekeinek figyelembevétele, regionális kkv-k támogatása, versenyképesség, jövedelmezőség, foglalkoztatás növelése.

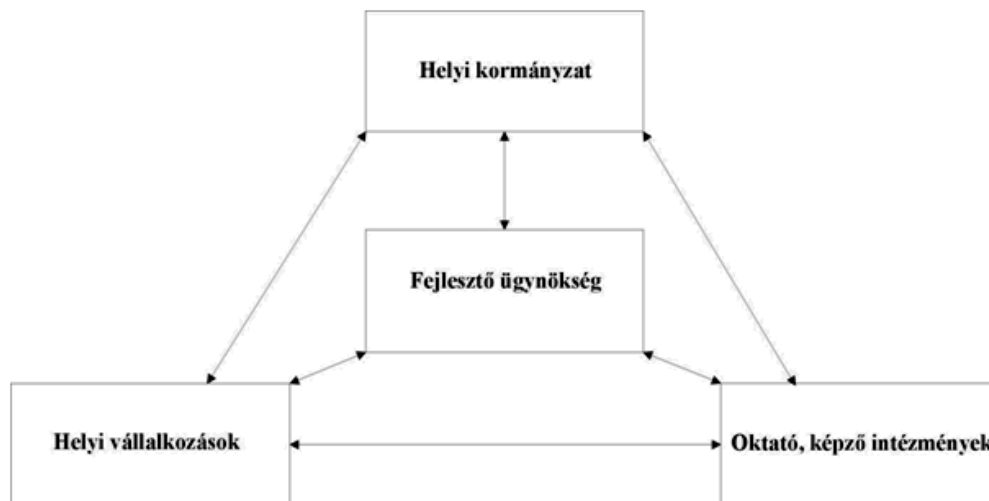
A helyi pénzek általában egy hatékony csereeszköz létrehozásán keresztül a fizetőképes kereslet megteremtését, a gazdasági kapcsolatok erősítését és helyi munkahelyek teremését tűzi ki célul, így kijelenthetjük, hogy végső célja a helyi gazdaság fejlesztése, ezen keresztül a régióban élő lakosok életminőségének javítása. A helyi gazdaságfejlesztés stratégiáinak célja szintén a helyiek életminőségének javítása, így a közösségi pénzeket kezelhetjük úgy, mint ezen stratégia megvalósításának egyik eszközét.

Miután elfogadtuk, hogy a közösségi pénzrendszerek a helyi gazdaságfejlesztés egyik eszközének tekinthetők, a helyi gazdaságfejlesztés stratégiai tervezésének és gyakorlati megvalósításának szemüvegén keresztül megvizsgálhatjuk, mire érdemes odafigyelni a közösségi pénzek tervezése és megvalósítása során.

4.2. A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS SZEREPLŐI

A helyi gazdaságfejlesztés szereplőinek egyik leggyakoribb csoportosításában négy szereplői kört különítünk el, a gazdaságfejlesztés „négy lábát” (5. ábra): a helyi kormányzati szektort, az üzleti szférát, a tudástranszfer intézményeket és a fejlesztő ügynökségeket (Bajmócy 2011).

5. ábra: A helyi gazdaságfejlesztés „négy lába”

Forrás: Lengyel (2010) 325. o

4.2.1. Önkormányzatok

Az önkormányzatoknak törvényben előírt kötelessége²⁰ többek között:

- a településfejlesztés, településrendezés, ami piacterek, ipari parkok, inkubátorházak, stb. kialakításán keresztül kapcsolódhat a gazdaságfejlesztés feladatahoz;
- a foglalkoztatás megoldása.

Mivel ezek a felsorolt feladatok kapcsolatban vannak a helyi gazdaságfejlesztéssel, az önkormányzatoknak egyrészt kötelessége, másrészt jól felfogott érdeke a gazdaságfejlesztés, hiszen a vállalatok fejlődése és a kapcsolatok élénkülése több adóbevételhez juttathatja az önkormányzatot.

A gazdaságfejlesztés során mindvégig speciális szerep hárul a helyi önkormányzatokra: a folyamatok beindításában, megvalósításában és finanszírozásában is részt kell venniük. Ami probléma lehet, hogy Magyarországon gyakran övék a domináns szerep, illetve előfordul, hogy ők a folyamat egyetlen aktív résztvevői (Bajmócy 2011). A folyamat kezdeti szakaszaiban az önkormányzat legfontosabb feladata valószínűleg az, hogy a szereplők széles körét bevonja a tervezésbe és döntés-előkészítésbe. Ehhez Takáts²¹ az ernyőstratégiát javasolja, melynek lényege, hogy az irányító szerv, azaz az önkormányzat kijelöli a fejlesztés főbb irányvonalait, a részletek kidolgozását pedig az alsóbb szintekre hagyja. Ennek a partnerségen alapuló stratégiaalkotásnak előnye lehet, hogy a valós problémák és reális lehetőségek kerülnek feltárára, illetve a vállalatoknak, intézményeknek, lakosoknak nagyobb bizalmuk lesz a döntéshozásban, könnyebben elfogadják a döntéseket, lojálisabbak lesznek, hiszen ők maguk is részt vettek ezen döntések megalkotásában.

A helyi pénzeknél az önkormányzat konkrét feladata lehet a megvalósításhoz szükséges technikai feltételek biztosítása. Utalványok esetében ez egyrészt a kibocsátott pénz-helyettesítő értékének megfelelő pénzösszeg letétbe helyezése és a kibocsátási költségek fedezése lehet (finanszírozási szerep). Klíringrendszerek esetén megbízhat vagy alakíthat egy vállalatot, ami az elszámoló ház technikai feltételeit biztosítja. Ezenfelül, mint a területrendezési feladatkörbe tartozó feladat egy közös piactér vagy bolt kialakítása is az önkormányzat teendője lehet – ahol a helyi kistermelők egy helyen kínálhatják termékeiket.

Ha a közösségi pénz megvalósítása során szükséges, akkor fontos a számlavezető pénzügyintézet kiválasztása, mivel ez hosszú távon meghatározza a fejlesztés egyes paramétereit, nem változtatható igény szerint. Erre nyilván csak fedezettel rendelkező kezdeményezések esetén van szükség, úgy mint az utalványok, vagy bizonyos fedezettel rendelkező klíring-rendszerek esetén. A pénzügyintézet kiválasztása is az önkormányzat feladata lehet, ami legpraktikusabb, ha egy helyi intézet, ezek Magyarországon a takarékszövetkezetek. A soproni kékfranknál is láthattuk, hogy a számlavezető pénzügyintézet a Rajka és Vidéke Takarékszövetkezet.

²⁰ 1990. évi LXV törvény: A helyi önkormányzatokról

²¹ Takáts Péter: Egy közösségi pénz bevezetésének projektlépései

4.2.2. Fejlesztő ügynökségek

A fejlesztő ügynökségek a folyamatban központi szereplők. A helyi gazdaságfejlesztési stratégia megtervezéséhez és végrehajtásához szükség van egy szervező ügynökségre, egy informális vagy félinformális munkacsoportra, amely menedzseli az egész folyamatot, és segíti a folyamatban résztvevő szereplők közötti párbeszédet. Az ügynökségnek vagy munkacsoportnak kellően függetlennek kell lennie a szereplőktől (Bajmócy 2011), és gondoskodnia kell a közszektor, a magánszektor és a nem kormányzati szektor érdekeinek kellő mértékű figyelembevételéről (Swimburn és társai 2004). Az önkormányzatok domináns szerepe miatt ez a munkacsoport általában magán az önkormányzaton belül jön létre.

4.2.3. Üzleti szféra

A gazdaságfejlesztési stratégiák általában a vállalatok egy vagy néhány csoportjára fókuszálnak. Ezeknek a csoportoknak szinte kivétel nélkül mindig különböző az érdekérvényesítő képességük és különböző a stratégiájuk is, figyelni kell arra, hogy a megfelelő arányban vegyük ezeket figyelembe a stratégiaalkotás során. Külön odafigyelést és tervezési munkát igényel a még nem létező vállalatok érdekeinek figyelembe vétele, értsük ezt úgy, hogy a gazdaságfejlesztés során új iparágak születhetnek, melyek kiemelkedően fontosak lesznek a régió életében, így előre gondolkodással ezekre is számolni kell.

Ebbe a csoportba – a WIR bankhoz, vagy a Klíringházhoz hasonló B2B intézmények esetén – a csatlakozni kívánó vállalkozások tartoznak. Milyen vállalatokat érdemes célcsoportnak tekinteni? A kérdést nem egyszerű megválaszolni, mivel adott esetben nem egy jól körülhatárolható földrajzi területen megtalálható vállalatokat kívánunk bevonni, hanem a kezdeményezés akár az egész ország területére kiterjed. Ilyen esetekben a vállalatok közötti kapcsolatok élénkülése, hálózatok kiépülése a cél, azonban itt ritkábban érvényesíthetők a földrajzi közelségből fakadó előnyök, úgy mint az agglomerációs és urbanizációs előnyök, illetve a klaszteresedés. Legfőbb cél a vállalatok egymásra találásának elősegítése, felgyorsítása lehet, így minden hazai kis- és középvállalkozás célcsoportnak tekinthető, törekedni kell minél szélesebb kör bevonására. A klíring rendszer működése során figyelmet lehet még fektetni a felmerülő, de még ki nem elégíthető igényekre. A Klíringházhoz kapcsolódó Hungaro Piac honlapján is létezik egy „Keres” lista, ahol az olyan szolgáltatások vannak felsorolva, melyekre igény lenne, de még nem találtak rájuk szállítót. Ezekre azért érdemes figyelni, mert így fel lehet karolni az esetleges létrejövő új vállalkozásokat, amelyek ezen keresletet elégítenék ki. Ennek előnye, hogy gyorsan én

könnyen integrálhatóak a rendszerbe, mivel biztos, hogy lennének vevőik, könnyen átse-
gíthetők lennének a megalakulást követő nehéz kezdeti szakaszon.

1. táblázat: A helyi pénzek csoportosítása, a csoportok jellemzői és a bevonandó célcsoport

Hálózat típusa	Szervezetek közötti hálózat (B2B)	Szervezetek és fogyasztók közötti hálózat (B2C)	Személyek közötti hálózat
Helyi pénz kezdeményezés	WIR bank Első Magyar Klíringház	Chiemgauer Berkshare Soproni Kékfrank	Waldorf Szívességbank Kalákakörök, Cserekörök, LetSystem
Pénz formája	általában elszámolási egység (elektronikus pénz), a tranzakciók elszámolásához létezhet csekk	a pénz leggyakrabban papír alapú (utalvány)	a pénz leginkább elszámolási egység (elektronikus pénz)
Cél	vállalatok egymásra találásának meggyorsítása, meglévő kapcsolatok erősítése, új kapcsolatok létrejöttének	termelők és a végső fogyasztók közötti lánc lerövidítése	szociális célok: tagok egzisztenciájának megszilárdítása, közösség fejlesztése
Forgalmazott javak	továbbfelhasználásra vásárolt javak, üzleti tevékenységhez igénybe vett szolgáltatások	helyi igényeket kielégítő helyben előállított javak	nem forgalomképes javak
Hitelezés van-e a rendszerben?	igen	nem	igen
Bevonandó célcsoport	hazai KKV-k	helyi igényeket kielégítő vállalatok és a régió lakossága	régió lakossága
Célcsoport területileg körülhatárolható?	nem	igen	igen

Forrás: a példák alapján saját szerkesztés

Az utalványos rendszerek egy másik csoportot képviselnek. Ezeknél, a fentitől eltérően a vállalkozások mellett már a lakosság bevonása is megtörténik. Itt már fontos, hogy egy jól körülhatárolható földrajzi területen belül (egy város és vonzáskörzete) célozzunk meg minden, a helyi igényeket kielégítő vállalkozást illetve a lakosságot. Az utalvánnyal működő rendszerek esetén első körben a valós helyi igényeket kielégítő (élelmi-

szer előállítással foglalkozó, kézműves termékeket előállító, energiaszolgáltató) vállalatokat, illetve a lokálpatriótákat, nyitott gondolkodású lakosokat kell megcélozni. A kezdeményezések fő célja a termelők és a végső fogyasztók közötti lánc lerövidítése. Ennek elősegítésére számtalan lehetőség létezik: fizikai piactér biztosítása, háztól értékesítés, házhozszállítás, mozgó boltok létesítése, stb. (Czene-Ritz 2010).

A közösségi pénzek harmadik csoportja a szívességbankok. Élesen elválnak az előző kettőtől, mert míg azok inkább gazdasági célokat tűznek ki maguk el, addig a szívességbank inkább szociális célokat szolgál. Az előző megközelítési módot alkalmazva ezek legfőbb jellemzője, hogy a célcsoport, a résztvevő kör a lakosság, a körben nincsenek vállalkozások. Ez lehet nagyobb kiterjedésű is, akár az egész ország területére, de hatékonyabban működik egy lehatárolható földrajzi területen belül (ebben esetleg egy terület szerinti keresőmező beiktatása segíthet). Bizonyos alacsonyabb szintű, kisebb mértékű helyi szükségleteket elégít ki, elsősorban a résztvevő lakosok szakmájuk, hobbijaik termékeinek, szolgáltatásainak felajánlásából juthatnak „pénzhez”, és építhetnek ki kapcsolatokat más lakosokkal.

4.2.4. Tudástranszfer intézmények

Ide tartozik az új tudás, új technológia létrehozása, illetve az ezekhez szükséges munkaerő képzése. A helyi gazdaságfejlesztés versenyképesség alapú megközelítése miatt kulcsfontosságú szerepe van a tudástranszfer intézményeknek. Az elmélet szerint a versenyképesség hosszú távú fenntartásához szükség van a magas szintű innovációs készségre, a fejlesztések bevezetésének képességére mind vállalati mind régiós, kistérségi szinten. A legnagyobb és legjelentősebb ilyen intézmények az egyetemek és a főiskolák, mivel ezek számos input és output oldali hatással rendelkeznek, közvetlenül és közvetve befolyásolják tágabb és szűkebb gazdasági környezetüket. Az adott önkormányzat kapcsolatba léphet a régiójában lévő egyetemmel, különösen ha ott vannak a közösségi pénzekkel foglalkozó szakemberek vagy kutatások.

A helyi pénzek bevezetésekor az önkormányzatoknak kényelmesebb és biztonságosabb lehet már valamilyen létező kezdeményezésre alapozniuk a fejlesztést, ezért érdemes felvenni a kapcsolatot más közösségi pénzek szervezőivel, kikérni az ő tapasztalataikat, véleményüket, így a felhasznált módszerek, technikák, elgondolások tovább tökéletesíthetők, illetve az szóban forgó kistérség igényeire szabhatók.

A tudástranszfert, az innovációt azonban tágabban is értelmezhetjük. A közösségi pénz bevezetése ugyanis ideális esetben a régió területén számos megvalósuló új beruhá-

záshoz vezet. Ezek, mivel igencsak egyedi igényeket elégítenek ki, valószínűleg eléggé újszerű, innovatív megoldásokat tartalmaznak, gondoljunk csak például az alternatív energiaforrások hasznosítására – ennek fontosságáról a következő fejezetben beszélek. Tehát a beruházások megvalósításához szintén rengeteg tudásra van szüksége a régióknak. Ezek esetén a tudástranszfer intézmények lehetnek klasszikusan az egyetemek és kutatóintézetek, de számos más gazdasági kapcsolat is szóba jöhet: civil szervezetek, innovatív vállalatok, más önkormányzatok, bármely intézmény, mely a fenntarthatóság és az innováció ügyét támogatja, és hajlandó az együttműködésre.

A helyi gazdaságfejlesztés általam vizsgált aspektusában tehát a tudástranszfer intézményeken nem csak az egyetemeket, kutatóközpontokat és képzőintézeteket kell érteni, hanem bármilyen forrást, ahonnan az önkormányzat az innováció forrásához, új ötletekhez juthat: külföldi és belföldi kapcsolatok, más önkormányzatok és különféle vállalatok.

4.3. A HELYI PÉNZ BEVEZETÉSÉHEZ KAPCSOLÓDÓ EGYÉB FEJLESZTÉSEK

Az alábbiakban a helyi gazdaságfejlesztés néhány lehetséges témaköreit fogom bemutatni (Czene-Ritz 2010), melyek mindegyikének meg kell valósulnia valamilyen mértékben egy sikeres projekt érdekében, és mindezt a helyi pénzekre kiélezve írom le. Az önkormányzat sokrétű szerepvállalásán, a pénzügyi ösztönzőkön, a megfelelő szakképzések kialakításán kívül fontosak még az ebben a fejezetben bemutatott helyi termékek előállítása; a közösségfejlesztés, a lakossági és vállalkozó szemléletformálás; illetve a vállalkozások fejlesztése és a gazdasági együttműködések.

4.3.1. Helyi termékek előállítása

Miért fontos ennyire az önellátás, annak ellenére, hogy a helyi gazdaságfejlesztés fő irányai között ez a gondolat nem szerepel? Azért, mert Magyarországnak rengeteg kihasználatlan kapacitása és parlagon heverő erőforrása van. Ha az egyes térségek az irányításuk alá tudnák vonni és ki tudnák használni ezeket az erőforrásokat, akkor a saját kezükbe vehetnék az őket közvetlenül körülvevő gazdaság irányítását és ez csökkenthetné vagy megszüntethetné a világpiacnak való kitettségét. Másodsorban azért is hangsúlyos tényező lehet az önellátás, mivel léteznek a szakirodalomban „egérnek” nevezett vállalkozások: ezek csupán néhány ember számára biztosítanak munkát és nagyon kis mértékben növekednek. Ezek egy része életmód vállalkozás, azaz csak az alapítók megélhetését biztosítja, annyi embert szolgál ki, amennyire a vállalkozó egymaga képes, és ezért nem is tervez növekedést. Ilyen típusú vállalkozásokból – mivel ezek sohasem a régió vagy országon

kívüli exportra fognak törekedni, hanem csak a közvetlen környezetük ellátására -, az önfenntartás megvalósítható lenne. Másfelől azért is praktikus lehet az ilyen típusú vállalatokra támaszkodni, mert itt a vállalkozó hozzá van láncolva a vállalatához, teljes mértékben elkötelezett a vállalkozás iránt, mivel a megélhetése múlik rajta, az ilyen vállalkozó minden idejét és energiáját mozgósítja a siker érdekében. Ez egy hatékony kockázatkezelési módszer lehet a vállalatok életben maradásának biztosítására.

Melyek azok a termékek, szolgáltatások, amelyekkel kapcsolatban a legnagyobb külső függőség figyelhető meg?

Elsősorban az *élelmiszert* említhetjük meg, mint azokat a termékeket, melyekre a legnagyobb mennyiségben és a leggyakrabban szükségünk van. A magyarországi éghajlat és talaj alkalmas különféle zöldségek, gyümölcsök, takarmánynövények és egyéb mezőgazdasági termékek termesztéséhez, sőt láthatunk példák tejtermékeket előállító vállalat fellendítésének sikeres projekteire is (Czene-Ritz 2010).

A másik nagy mennyiségben felhasznált termék, amittől nagyban függünk, az az *energia*. A hazai energiafelhasználás nagyjából 4/5-e fosszilis energiaforrásból származik, és ennek az értéknek is több mint 4/5-e import energiaforrás (Czene-Ritz 2010).

Ezért egyre inkább előtérbe kerül a megújuló energiaforrások hasznosításának gondolata és igénye. A nem fosszilis energiaforrások közül Magyarországon a legnagyobb arányban a biomassa előállítása a jellemző. Ez egyébként a szén, a kőolaj és a földgáz után a negyedik leggyakrabban felhasznált energiaforrás a világon. Ezen felül hazánk adottságai rendkívül kedvezőek a geotermikus, illetve a napenergia hasznosítására, rengeteg termálvíz forrásunk van, illetve nagyon magas a napsütéses órák száma. A jövőben, a függőség csökkentése érdekében, cél lehetne ezek minél nagyobb arányú kihasználása.²²

Almássy (2009) is kiemeli: egy közösségi pénzrendszer önmagában nem jelent megoldást semmire, szükséges, hogy legyenek kihasználatlan erőforrások a régióban. Ő itthon a munkaerő, a megújuló energiaforrások és a termőföldek kihasználásában lát lehetőséget, pontosabban abban, hogy a helyiek megtalálják és lekössék ezeket a kapacitásokat a közösségi pénz segítségével.

²² <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel309052.pdf>

4.3.2. Közösségi tudat fejlesztése

Véleményem szerint végső soron a gazdaságfejlesztésnek a közösségi tudat fejlesztése és a vásárlói tudatosság kialakítása a legfontosabb tényezője. Gyakorlatilag nincsen olyan helyi gazdaságfejlesztéssel, illetve közösségi pénzekkel foglalkozó könyv vagy tanulmány, ami ezt valamilyen szinten ne említene meg (Czene-Ritz 2010, Takáts 2011). Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ez a közösségi tudat elengedhetetlen része egy regionális gazdaságfejlesztési programnak, mert nem az, egy ilyen szemléletformálás nélkül is sikeres lehet a projekt. Hosszú távon azonban hatékonyabb lehet, ha megértetjük az ott élő emberekkel, hogy mindezt miért van szükség, sokkal elkötelezettebbek lesznek, ha észérvekkel és az érzelmekre ható érvekkel győzzük meg őket. Ellenkező esetben előfordulhat az, hogy ha megkérdezzük valakit, hogy miért vásárol minden nap import termékeket, miért támogatja inkább a külföldi vállalatokat, a következőt válaszolja. „Szívesebben vásárolnék hazai termékeket, de a boltok polcain nagyon kevés ilyet találni. Ha egy mód lenne rá, inkább a hazai vállalatokat támogatnám, de egyedül nem sokra megyek.” Miért fordulhat elő, hogy képzeletbeli interjúalanyunk ezt mondja? Mert nincs tisztában vele, hogy igenis az ő kezében van a döntés, igenis azt a vállalatot támogathatja, amelyiket szeretné, és igenis rajta is nagyban múlik a gazdaság állapotának alakulása. A vásárlóknak tisztában kell lenniük vele, hogy a termékek, amelyek a boltok polcain megjelennek, azokat „ők teszik oda”. Ha rendszeresen megvásárolják és keresletet támasztanak az adott termék iránt, akkor az megerősödik, kiemelkedik a versenytársai közül. A vásárló ugyanígy szabadon dönthet afelől is, hogy melyik boltba viszi be a pénzét, melyik vállalkozónak biztosít további munkát.

Egy másik megközelítésből nem csak az egyes embereket kell megszólítani mint individuumokat, hanem az adott régiót mint közösséget is. Ki kell alakítani a közösségtudatot, az összefogásra való hajlandóságot, az együttműködés szándékát. Egy *„ha te nálam vásárolsz, akkor én is nálad vásárolok, és mindketten jól járunk”* gondolkodásmód kialakításával az adott város lakóit és vállalatait a szó legszorosabb értelmében vett igazi közösséggé foghatjuk össze.

Ilyen projektekre országos szinten láthatunk példát, például a Magyar Termék tanúsítványt²³. A Magyar Termék Nonprofit Kft. célja, hogy egy egységes jelölésrendszerrel megteremtsék a bizalmat a magyar termékek iránt, megbízható minőséget nyújtsanak a vásárlóknak, és a bizonyosságot, hogy mit jelent az, hogy „magyar termék” – ezt biztosítja a

²³ <http://www.amagyartermek.hu/>

kidolgozott kritériumrendszer. Egy helyi pénz életre hívása esetén is kidolgozhatunk egy ilyen jelölésrendszert, egy emblémát, amivel a régió termékeit illetjük. Továbbá fontos egy széles körű fogyasztó réteg tájékoztatása a helyi pénzzel és a helyi termékekkel kapcsolatban, esetleg valami hasonló, mint amit a „Keresd a helyit!” kampány²⁴ keretében valósítottak meg. A kampány által érintett régiókban 10 hetes szemléletformáló kampány indult helyi és regionális lapokon, helyi rádiókon, online portálokon, sajtóközleményeken, plakátokon, óriásplakátokon keresztül, hogy széles nyilvánossággal megismertessék a helyi termékek fogyasztásának pozitív hatásait mint a munkahely megtartás illetve teremtés, vagy a célba juttatás alacsonyabb környezetterhelése. A helyi termékek népszerűsítésére plakátokat készíthetünk, helyi tévében, rádióban szemléletformáló műsorokat sugározhatunk, fórumokat szervezhetünk.

4.3.3. Gazdasági együttműködések

Ahogy fentebb említettem, hogy mennyire fontos a vásárlók öntudatának kialakítása, legalább ugyanennyire, vagy még inkább fontos a vállalkozói kultúra, vállalkozási kedv és a vállalati összefogás alapjainak megteremtése, az önkormányzat támogató tevékenységének biztosítása. Ugyanis az alapvető javakat, a termékeket és szolgáltatásokat a vállalatok hozzák létre, a vevők csak ezek közül választanak, ők kizárólag olyan javak iránt tudnak valódi keresletet támasztani, amit léteznek a piacon. Tehát kiemelkedő az üzleti szféra fejlesztése is.

A helyi gazdaságfejlesztés legfőbb irányelvében, a bázis elméletben is megjelenik a helyi bázisú cégek megerősítése és a klaszterek megerősítése mint cél (mindazonáltal nem szabad elfelejteni, hogy ezek is csak eszközök a legfőbb célhoz, a jólét növeléséhez). Kihasználhatók a földrajzi közelség adta előnyök: az önkormányzatok a régióban elősegíthetik ipari parkok létrejöttét, a hasonló iparágban tevékenykedő vállalatok klaszterekbe tömörülhetnek, a fejlesztő ügynökségek a fejlesztések mentén létrejövő új vállalkozásokat inkubációval támogathatják. Ha a vállalatok az összefogást választják a versengés helyett, kölcsönösen előnyös szituációk alakulhatnak ki. A helyi cégeknek nem egymással kell versenyezniük, hanem összefogva a külföldi cégek ellen. Másrészt, összefogás révén olyan tevékenységek elvégzésére is képessé válhatnak, amire egyedül nem lenne kapacitásuk (pl. közös innovációs háttér, közös kutatás-fejlesztés) (Lengyel 2010). Az egységes arculat eredményesebb marketing-tevékenységet eredményezhet, az egységes fellépés erő-

²⁴ <http://keresdahelyitkampany.hu/>

sebb alkupozíciót jelenthet a gazdaság többi szereplőjével szemben, érdekérvényesítő képességük megnőhet, ami meggyorsíthatja, egyszerűbbé teheti a stratégia véghezvitelét. Ezek a folyamatok a helyi pénz bevezetése után többnyire automatikusan kialakulhatnak, hiszen a közösségi pénz automatizmusai pontosan azt a célt szolgálják, hogy a helyi cégek megkeressék egymást és egymás szállítóivá, vevőivé váljanak.

4.4. A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS STRATÉGIAI TERVEZÉSE

A közösségi pénzek stratégiai tervezése során használhatjuk a stratégiai tervezés általános lépéseit. Ezeket minden könyvben, minden tanulmányban egy kicsit másképpen írnak le, egyes lépéseket összevonnak, másokat külön részekre bontanak, néhol a lépések átfedésben vannak egymással, de logikáját tekintve nagyjából mindegyik hasonló.

A gazdaságfejlesztés egy hosszú és komplex folyamat, melyet nagyon sok tényező befolyásol végig a tervezés és a megvalósítás során, ezek közül minél többet figyelembe kell vennünk.

A legelső lépés az, hogy a település vezetése elhatározza, hogy közösségi pénzt vezetnek be. Bár gazdaságfejlesztési stratégiák külső, jogszabályi vagy egyéb kényszer hatására is elindulhatnak, ennek a lépésnek mindenféleképpen belső indíttatásúnak kell lennie. Ébresztő hívást kell intézni az emberekhez²⁵, hogy elfogadják a változás jelentőségét és egy stratégia megalkotásának fontosságát (Lengyel 2010).

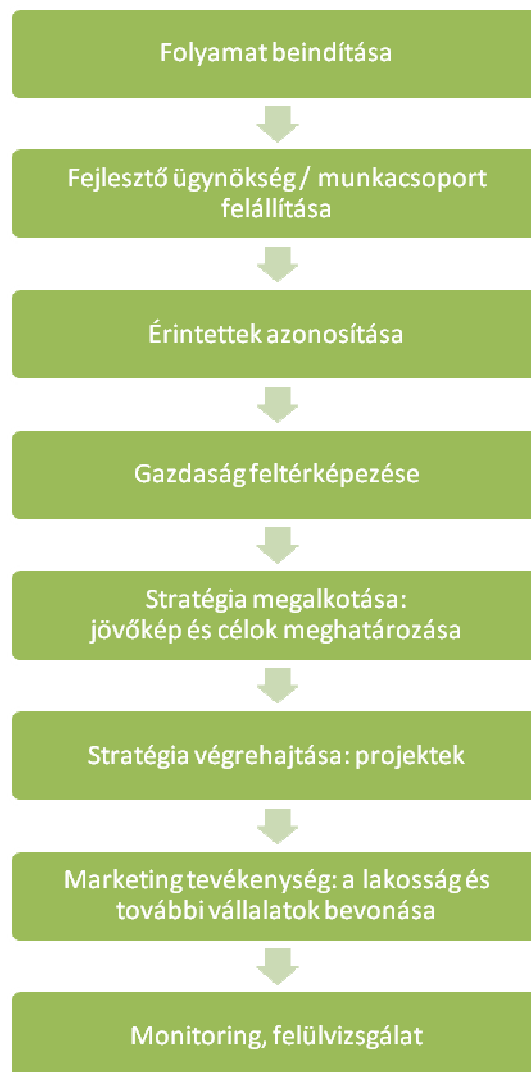
Következő lépésként fel kell állítani egy munkacsoportot vagy fejlesztő ügynökséget, aki a folyamat beindításakor a kezdeményezése keménymagja, és végig segíti a szereplők közötti kommunikációt, ehhez megteremti a megfelelő fórumokat, biztosítja a véleménynyilvánítás lehetőségét minden, a folyamatban résztvevő érdekcsoport és személy részére.

A következő lépés a régió gazdasági helyzetének felmérése. Adatokat és információkat gyűjtünk egyrészt az üzleti környezettel kapcsolatban, másrészt a kiemelkedő iparágak specialitásaival kapcsolatban, harmadrészt az iparágak befolyásoló tényezőivel kapcsolatban (Bamóczy 2011). A nagy mennyiségű adat begyűjtése után átláthatóvá és a döntést segítő információkká alakítjuk ezeket, például SWOT-analízis segítségével illetve problémafa és célfa kialakításával. Ezekhez célszerű szakmai segítséget igénybe venni, hogy ezek az eszközök valóban hasznos információkat szolgáltatassanak, ugyanis ezen áll vagy bukik a folyamat sikere. A helyi pénz kezdeményezések során azokat a non-traded és

²⁵ Takáts Péter: Egy közösségi pénz bevezetésének projektlépései

erőforrásfüggő iparágakat lenne célszerű ezen lépés folyamán kiválasztani, amelyekben a régióban növekedési potenciál van, megfelel a fentebb megfogalmazott elveknek (önellátás, illetve a függőség csökkentése, van kihasználható kapacitás). Utalványos rendszerek esetén itt toborozhatunk elfogadóhelyeket első lépésben.

6. ábra: A helyi pénz bevezetése mint helyi gazdaságfejlesztési eszköz stratégiai tervezése

Forrás: Bajmócy (2011) és Lengyel (2010) alapján saját szerkesztés

Ezután a rendelkezésre álló információk alapján kijelölünk egy jövőképet, amit a jövőben meg szeretnénk valósítani, illetve ehhez hozzárendeljük a megvalósításukhoz szükséges célokat, és a célok megvalósulásához szükséges célkitűzéseket (Lengyel 2010). A célok kijelölésére gyakran nagyban befolyással vannak a magasabb területi szinteken megfogalmazott célok és a külső forrásokhoz kapcsolódó célok; ezeknél figyelmet kell szentelni arra, hogy ha ezen források által megfogalmazott célok nincsenek összhangban a

régió célkitűzéseivel, az előbbiek nehogy túlzottan előtérbe kerüljenek (Bajmócy 2011). Mindezek alapján kidolgozunk egy stratégia tervet, mely a fejlesztés fő irányvonalait, és program fő pontjait határozza meg, mindezt egy dokumentumban rögzítjük.

Következő lépés, hogy ezt a projektet kommunikáljuk alsóbb szintekre, és az erőnyő-stratégia alapján a szereplők ezzel összhangban lévő projekteket dolgozzanak ki²⁶. Ha az előkészítés fázisában a megfelelőképpen elkötelezett csoportokat választottuk ki, és figyelmet fordítottunk arra, hogy az ő céljaik összhangban legyenek a program fő céljaival, akkor ez a lépés viszonylag problémamentesen végbemegy, mivel a szereplők hajlandóak lesznek időt és erőforrásokat áldozni ezen tevékenységre (Bajmócy 2011). A közösségi pénz kezdeményezéseknél itt születhetnek meg a nagyobb lélegzetű beruházások ötletei: energia előállítási projektek, a régióban előállított élelmiszerek és kézműves termékek értékesítési csatornáinak kiépítése, stb., illetve utalványrendszerek esetén elkezdődhet a pénzek nyomtatása és egyéb technikai feltételek megvalósítása.

A helyi gazdaságfejlesztési stratégiában a végrehajtása után a felülvizsgálat következik, de a közösségi pénzek esetén érdemes lehet ide még egy lépést beiktatni. A helyi pénz már forgalomban van, vannak elfogadóhelyek, egyre többen válnak érdekeltté a pénz terjesztésében, a rendszer szinte önműködő, azonban érdemes lehet akár célzottan további vállalatokat megkeresni és meggyőzni az elfogadásról. Ajánlatos komoly marketing-tevékenységbe kezdeni mind a lakosság bevonására, tudatosságuk kialakítására, mind a vállalkozások figyelmének felkeltésére.

Utolsó lépésként pedig a felülvizsgálatot említhetjük. Mivel a folyamat *learn-by-doing* technikával megy végbe, folyamatos ellenőrzésre van szükség. Végrehajtás közben tartjuk a kapcsolatot a vállalkozókkal, megkérdezzük a véleményüket és tapasztalataikat az addig lefolytakkal kapcsolatban, és a további folyamatokat ennek megfelelően alakítjuk ki. Elengedhetetlen a projektek és beruházások monitoring-tevékenysége is.

²⁶ Takáts Péter: Egy közösségi pénz bevezetésének projektlépései

5. ÖSSZEGZÉS

Rengeteg érvet láthattunk a közösségi pénzek bevezetése mellett, azonban ezek a kezdeményezések és a mögöttük lévő újfajta gondolkodásmód még nem terjedt el, és az ebből származó előnyök a gyakorlatban nehezen bizonyíthatók. Sok példát találhattunk, melyek átmeneti jelleggel léteztek, így emelve fel egy régiót a gazdasági hanyatlás hullámvölgyéből. Némely példák pedig azt mutatják, hogy talán szükség van egy duális pénzrendszerre, legalábbis a nyolcvan éve működő svájci WIR-bank akár erre is engedhet következtetni. Közgazdasági érvek szólnak amellett, hogy a közösségi pénzek használata erősíti a régióban lévő vállalkozások gazdasági kapcsolatait, ezáltal munkahelyeket teremtet, és a helyben elkölthető bértömeg növekedése növeli az általános jólétet.

Azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a helyi pénz önmagában nem csodaszer. Egy közösségi pénz nem elég körültekintő bevezetése a gyakorlatban nem fogja magával hozni azokat az elméletben kifejtett előnyöket, amiket minden, a helyi pénzekkel foglalkozó szakember hangoztat. Ahhoz, hogy valódi javulást érhessünk el a gazdaságban, gyökeres fordulatra van szükség, sok területet érintő változást kell koordinálni. A közösségi pénz céljai között nagyon gyakran megfogalmazódik a gazdaság fejlesztésének igénye, a gazdaságfejlesztési projektek pedig nagyon komplexek, sok területet érintenek. Éppen ezért fontos, hogy a helyi pénzeknél is, pont, mint a helyi gazdaságfejlesztések esetén széles szereplői kört vonjunk be már a tervezési fázisba. Érdeemes egy független munkacsoportot létrehozni – már amennyiben ez lehetséges –, ami az egész folyamat koordinálójává válik. Az önkormányzatoknak a helyi pénz tervezésének, bevezetésének, működésének során fontos szerepe van, sok esetben rá hárulhat a folyamat beindítása és a finanszírozási szerep. Az üzleti szféra bevonásánál nem csak a konkrét vállalatokra, elfogadóhelyekre kell gondolni, a lakosság bevonása is sokat lendíthet a projekten. Elengedhetetlen a megfelelő marketing-kommunikáció, a lakosság vásárlói tudatosságának kialakítása, ugyanis ha a fogyasztó lakosoknak elképzelésük sincs arról, hogy a közösségi pénz mechanizmusai hogyan is működnek, nem fogják érteni a rendszert, így egy idő után nem is fogják használni a pénzt és az egész kezdeményezés kudarcba fulladhat. A vásárlói tudatosság egy olyan tényező, ami közösségi pénz bevezetése nélkül is változásokat hozhat egy régió vagy egy ország gazdaságában, hiszen megváltoztathatja a fogyasztói szokásokat. A helyi pénz segíthet megtalálni a régióban a kihasználható szabad erőforrásokat, így lehetővé teheti, hogy az adott település javakat állíthasson elő, amire helyben igény van, ezáltal csök-

kenthető a világpiaci áringadozásoknak való kitettség, amit az importtermékek magas aránya okoz, valamint ezáltal foglalkoztatás növelő hatása lehet.

Ahhoz, hogy a közösségi pénz a gyakorlatban is hatékony eszköz legyen, nem önmagában érdemes megvalósítani, hanem más lépésekkel együtt egy komplexebb folyamatban. A ma is létező fenntarthatatlan rendszer megváltoztatására sok energiát és időt kellene fordítani, átfogó, gyökeres változásokat volna szükséges kezdeményezni. Sok tényezőt és sok szereplő szempontját érdemes figyelembe venni a tervezés során, hogy pontos kép alakulhasson ki az adott régió szociális és gazdasági helyzetéről és lehetőségeiről, így ehhez igazíthatjuk a fejlesztést.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

- Almássy T. (2009): Münchausen-effektus, avagy a pénz „ökológiája”. *Ökotáj*, 41–42. 207–222. o.
- Bácskai T. – Huszti E. – Simon P. (2003): *A pénz. A kaori kagylótól az euróig*. Yuki Stúdió, Budapest
- Bajmócy Z. (2011): *Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe*, JATEPress, Szeged
- Bánfi T. – Sulyok-Papp M. (1998): *Pénzügyek*. Saldo, Budapest
- Creutz, H. (1997): *A pénz szindróma*, Hifa Hungária, Budapest
- Czene Zs. – Ritz J. (szerk.) (2010): *Területfejlesztési füzetek 2. Helyi gazdaságfejlesztés, Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok*, Budapest
- Gesell, S. (2004): *A természetes gazdasági rend*, Kétezerregy Kiadó, Piliscsaba
- Helmezi I. – Kóczán G. (2011): A „helyi pénzeknek” nevezett utalványokról, *MNB szemle* április, 30-43. o.
- Lengyel I. (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés*. Akadémia kiadó, Budapest
- Mátyás A. (1972): *A polgári közgazdaságtan története a marxizmus megjelenése előtt*. Tankönyvkiadó, Budapest
- Mátyás L. (2005): Elektronikus pénz – Nagyobb a füstje?. *Hitelintézeti Szemle* 4. 65-82. o.
- Radó Á. (2003): A készpénz egy új vetélytársának esélyei. *Hitelintézeti Szemle* 3. 1-21. o.
- Síklaky I. (2003): *Létebiztonság és harmónia (Egy zöld fordulat programja, a pénzuralmi rendszer alternatívája)*. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest.
- Slonszki T. (2007): *A szívességbankok, avagy hogyan segítsünk egymáson*. OTDK dolgozat, Budapest
- Szalay Zs. (2008): *A szelíd pénz forradalma (Közbertokosságon nyugvó pénzrendszer megteremtése)* Budapesti Corvinus Egyetem Vállalatgazdasági Intézet 93. sz. műhelytanulmány
- Vígvári A. (2008): *Pénzügy(rendszer)tan : alapvető ismeretek rendhagyó megközelítésben*. Akadémiai Kiadó, Budapest

Egyéb források

- Drábik J. (2011): *Magyarország adóssághelyzete*. A 2011 november 8-ai II. Országos Helyi pénz konferencián elhangzott előadás, Budapest
- Józsa T. (2011): *A balatoni korona*. A 2011. november 8-ai II. Országos Helyi pénz konferencián elhangzott előadás, Budapest
- Kecskeméti A. (2011): *A magyar termékek választása*. A 2011. november 8-ai II. Országos Helyi pénz konferencián elhangzott előadás, Budapest
- Koller A. (2011): *Első Magyar Klíringház*. A 2011. november 8-ai II. Országos Helyi pénz konferencián elhangzott előadás, Budapest

Perkovácz T. (2012): *Mit kell tennünk a jelenünket megnyomorító (V)ÁLSÁGBAN?*. Előadás 2012. március 16-án az SZTE Gazdaságtudományi karán az MKT Ifjúsági szervezet szervezésében.

Vezér-Szörényi L. (2011): *A duális pénzrendszer*. A 2011. november 8-ai II. Országos Helyi pénz konferencián elhangzott előadás, Budapest

Jogszabályok

1990. évi LXV törvény: A helyi önkormányzatokról

Internetes források

Jack, W. – Suri, T. (2011): *Mobile Money: The economics of M-PESA*, National bureau of economic research <http://www.nber.org/papers/w16721> (Letöltve: 2012. március 11.)

Kun J. (2006): *A pénzhelyettesítőkről*. PSZÁF, Budapest
[http://www.pszaf.hu/data/cms367860/A_p_nzhelyettes_t_kr_l_\(tanulm_ny\).pdf](http://www.pszaf.hu/data/cms367860/A_p_nzhelyettes_t_kr_l_(tanulm_ny).pdf)
(Letöltve: 2012. március 11.)

Swinburn, G. – Goga, S. – Murphy, F. (2004): *A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve*. The World Bank, Washington, D.C. <http://siteresources.worldbank.org/INTLED/552648-1107469268231/20342500/led-primer-hu.pdf> (Letöltve: 2012. április 12.)

Takáts P. (2011): *Javaslat egy Régió gazdasági-társadalmi fellendítésére egy pénzhelyettesítő közösségi pénz és a C3 elszámolási rendszer bevezetése által*
<http://menedzserkalauz.hu/wp-content/uploads/Takáts-P-Javaslat-közösségi-pénz-bevezetéséreV2.pdf> (letöltve: 2012. március 11.)

Takáts P. (n.a.): *Egy közösségi pénz bevezetésének projektlépései*
<http://menedzserkalauz.hu/wp-content/uploads/Takáts-P-Közösségi-pénz-bevezetés-lépései.pdf> (letöltve: 2012. március 11.)